

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการพัฒนาทุนมนุษย์ในรายบุคคลภายใต้โครงการย่อยที่ 1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรผู้นำรุ่นใหม่ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำเกษตรกรในสาขาต่างๆ ที่มีอายุระหว่าง 17-45 ปี ในพื้นที่ส่งเสริมของ สวพส. จำนวน 17 แห่ง 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง สบโขง แม่ะล่อ แม่แฮหลวง ขุนตั้นน้อย คนไทยพื้นเมือง ป้าแป ห้วยเป่า ปางมะโอ แม่จริม ม้ง ปากล้วย ปางหินฝน ขุนสถาน ดอยปู่ย อาข่า วาวี แม่สลอง และ เมี่ยน คลองลาน วังไผ่ น้ำแบ่ง และการพัฒนาทุนมนุษย์ในระดับกลุ่มภายใต้โครงการย่อยที่ 2 การศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับดีและดีเยี่ยม จำนวน 8 กลุ่ม ผลการศึกษาแสดงได้ดังนี้

4.1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรผู้นำรุ่นใหม่

4.1.1 ข้อมูลผู้นำเกษตรกรของ สวพส.

จากการประเมินคุณสมบัติเกษตรกรของสำนักพัฒนา ปิงปประมาณ พ.ศ.2563 พบว่า ในพื้นที่ส่งเสริมของ สวพส. 44 แห่ง มีผู้นำเกษตรกรทั้งสิ้น 909 ราย เป็นผู้ผ่านเกณฑ์การพัฒนา smart farmer ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จำนวน 426 ราย (ร้อยละ 46.8) และที่กำลังพัฒนาสู่การเป็น smart farmer จำนวน 483 (ร้อยละ 53.2) ในจำนวนนี้เป็น smart farmer ที่มีอายุ 17-45 ปี จำนวน 228 ราย ประกอบด้วย เพศชาย 198 ราย และเพศหญิง 30 ราย ดังตารางที่ 1 โดยผู้ที่ผ่านเกณฑ์การประเมินเป็นผู้นำเกษตรกรของ สวพส. จะมีคุณสมบัติขั้นพื้นฐาน 7 ข้อ ได้แก่ (1) มีความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่ (2) มีข้อมูลประกอบการตัดสินใจ (3) มีการจัดการผลผลิตและการตลาด (4) มีความตระหนักถึงคุณภาพสินค้าหรือความปลอดภัย (5) มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (6) มีความภูมิใจในความเป็นเกษตรกร และ (7) ภูมิใจในการทำงานร่วมกับ สวพส. จากการประเมินคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของเกษตรกรของ สวพส. ทั้ง 909 ราย มีคะแนนรวมเฉลี่ยเท่ากับ 3.7 โดยคะแนนเฉลี่ยแต่ละข้อเท่ากับ 3.4, 3.5, 3.5, 3.7, 3.8, 4.0 และ 3.9 ตามลำดับ จะเห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ควรได้รับการพัฒนาความรู้ในเรื่องที่ทำอยู่มากเป็นอันดับแรก และต้องการข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจและการจัดการผลผลิตและการตลาดรองลงมา ดังแสดงไว้ในภาพที่ 1

ตารางที่ 3 จำนวนผู้นำเกษตรกรแบ่งตามอายุ ระดับการพัฒนา และเพศ

ช่วงอายุ	smart farmer			กำลังพัฒนาเป็น smart farmer		
	เพศชาย	เพศหญิง	รวม	เพศชาย	เพศหญิง	รวม
17-45 ปี	198	30	228	212	42	254
46-60 ปี	122	23	145	130	34	164
> 60 ปี	48	5	53	55	10	65
รวม	368	58	426	397	86	483

4.1.2 กระบวนการพัฒนาเกษตรกรของ สวพส.

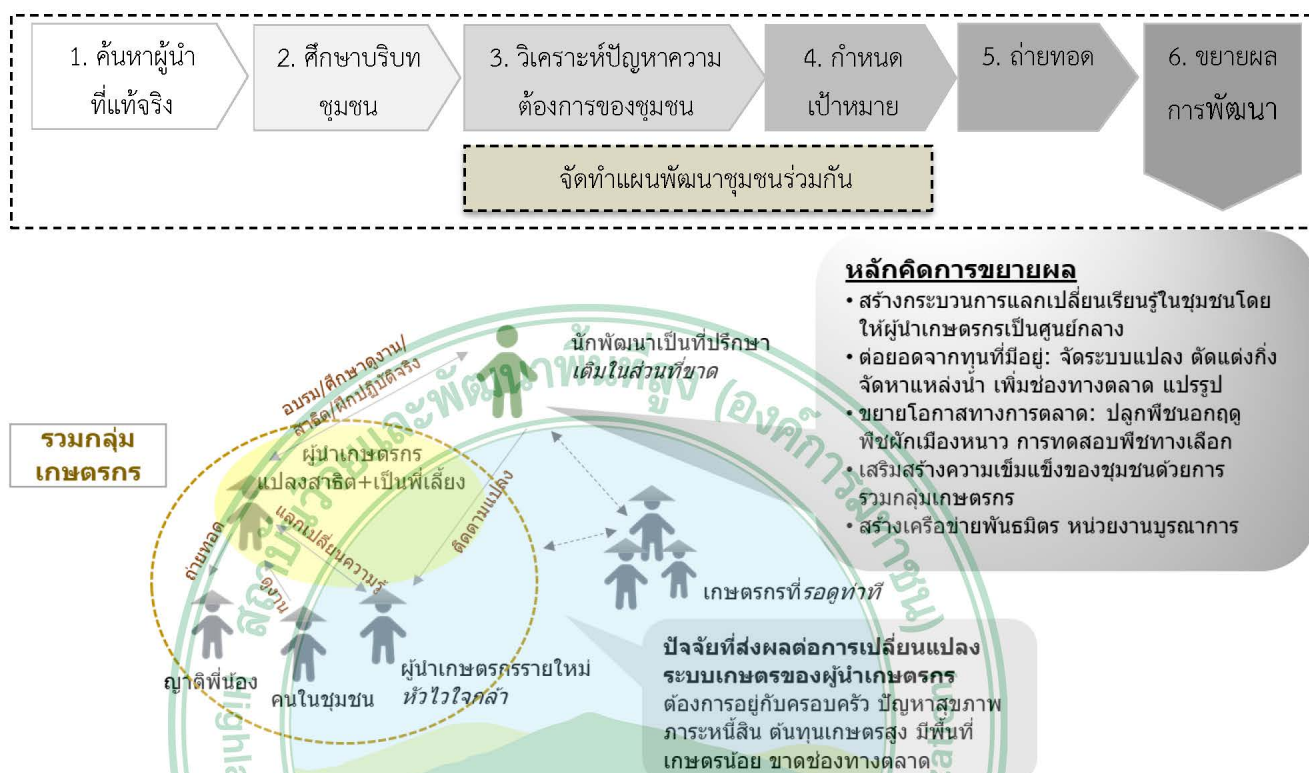
กระบวนการพัฒนาพื้นที่สูงในการขับเคลื่อนการวิจัยและการเรียนรู้เพื่อขยายผลการพัฒนาที่ครอบคลุมพื้นที่สูงของประเทศไทยตามยุทธศาสตร์ สวพส. ในช่วง 15 ปี (พ.ศ. 2549-2564) สามารถสรุปเป็นกระบวนการพัฒนาที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงออกเป็น 2 ระยะที่สำคัญ คือ ระยะของการพัฒนาคนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และระยะของการพัฒนาคนควบคู่ไปกับการขยายผลและต่อยอดองค์ความรู้โครงการหลวง มีรายละเอียดดังนี้

ระยะแรก (พ.ศ. 2549-2556) เป็นช่วงของการพัฒนาคนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้ทำหน้าที่ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนา มีเป้าหมายให้คนบนพื้นที่สูงได้รับการพัฒนาบนฐานความรู้ที่เหมาะสม และสามารถดำรงชีวิตอยู่กับทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน โดยกำหนดกรอบแนวคิดเพื่อให้

ผู้ปฏิบัติงานได้ยึดเป็นหลักในการดำเนินงานในพื้นที่เริ่มตั้งแต่การค้นหาผู้นำที่แท้จริง สร้างความเข้าใจบริบทพื้นที่และศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม โดยอาศัยการพบปะพูดคุยกับบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิเช่น ปราชญ์ชุมชน ผู้รู้ ผู้อาวุโส และผู้นำทางจิตวิญญาณซึ่งเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ และเลื่อมใสศรัทธา เพื่อทำความเข้าใจโดยเจ้าหน้าที่จะใช้วิธีการเข้าเยี่ยมเยียน และเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีที่เชื่อมโยงวิถีการดำรงชีวิตเข้ากับความเชื่อของคนกับสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้คนอยู่ร่วมกับป่าอย่างสงบสุข และร่วมกิจกรรมรณรงค์การอนุรักษ์และดูแลธรรมชาติ เช่น การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ และการสร้างฝายชะลอน้ำ เป็นต้น ในการค้นหาประเด็นปัญหาและสอบถามความต้องการ ผ่านการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชน ทั้งด้านการผลิต การตลาด และอาชีพเดิมที่ชุมชนมีศักยภาพ รวมถึงพิจารณาเงื่อนไขกฎหมายเพื่อนำไปวางแผนถ่ายทอดความรู้ และส่งเสริมอาชีพตามความเหมาะสมกับบริบทชุมชน หลังจากนั้นจึงดำเนินการพัฒนาอาชีพ โดยคัดเลือกเกษตรกรที่มีความพร้อมซึ่งพิจารณาจากสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม และถ่ายทอดเทคโนโลยีให้เกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทดสอบชนิดพืชและสัตว์ พร้อมทั้งจัดทำแปลงสาธิตให้เกิดการเรียนรู้จากการลงมือฝึกปฏิบัติจริง (on the job training) เพื่อการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในอนาคต โดยมีการสนับสนุนปัจจัยการผลิตตามสมควรเพื่อสร้างฐานความมั่นคงทางอาหาร ควบคู่กับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรมในเวลานั้น

ระยะที่สอง (พ.ศ. 2557-ปัจจุบัน) คือ ช่วงการพัฒนาค้น ขยายผลและต่อยอดองค์ความรู้
โครงการหลวง หลังจากการทำงานวิจัยและพัฒนาได้ระยะเวลาหนึ่งจนเข้าสู่ยุคของการพัฒนาที่มีความเข้มข้น ได้มีการวางแผนงานนโยบาย ทบทวนปัญหา และจัดทำแผนพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาคในพื้นที่ เพื่อให้การแก้ไขปัญหาสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนเป้าหมาย ในขณะเดียวกันก็เสริมสร้างความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้นำเกษตรกร โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ผ่านการฝึกอบรมและศึกษาดูงานจากชุมชนต้นแบบที่มีแนวปฏิบัติที่ดีทั้งในและนอกพื้นที่โครงการหลวง การทดสอบในระดับแปลงเกษตรกรเพื่อเพิ่มชนิดพืชและสัตว์ให้มีความหลากหลายและเหมาะสมกับภูมิสังคมบนพื้นที่สูงมากยิ่งขึ้น มีการจัดทำแผนการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด รวมทั้งการพัฒนามาตรฐานคุณภาพการผลิตเพื่อรองรับการขยายผลในด้านการส่งเสริมอาชีพ โดยเจ้าหน้าที่จะติดตามตามเยี่ยมเยียนแปลงอย่างสม่ำเสมอ คอยเป็นที่ปรึกษาให้คำปรึกษาแนะนำเป็นระยะ และนำองค์ความรู้ใหม่จากโครงการหลวงและงานวิจัยไปถ่ายทอดเพื่อเพิ่มพูนความรู้แก่เกษตรกร ควบคู่กับการสาธิตภายในแปลงของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จ เพื่อให้ได้เห็นต้นแบบและเกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเกษตรกรในพื้นที่ ทำให้เกษตรกรสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริงจนเกิดทักษะและความชำนาญ พร้อมทั้งจะนำความรู้ไปต่อยอดและขยายผลสู่เกษตรกรรายใหม่ต่อไป

ซึ่งสามารถสรุปหลักคิดในการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาเกษตรกรของนักพัฒนาในพื้นที่
ศึกษา 17 แห่ง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 หลักคิดการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง 17 แห่ง

จากภาพที่ 2 เมื่อนักพัฒนาร่วมกับชุมชนและหน่วยงานภาคี ได้วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่และสอบถามความต้องการของชุมชนโดยการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนเพื่อกำหนดเป้าหมายและทิศทางการดำเนินงานเรียบร้อยแล้ว ในการดำเนินงานส่งเสริมอาชีพและพัฒนาเกษตรกรบนพื้นที่สูง สามารถสรุปหลักคิดของนักพัฒนาในพื้นที่ศึกษา 17 แห่ง ได้ดังนี้ (1) การสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนโดยการใช้ผู้นำเกษตรกรเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการขยายผลไปสู่เกษตรกรรายใหม่ (2) การส่งเสริมอาชีพด้วยการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชน และต่อยอดอาชีพที่เกษตรกรมีความสามารถอยู่เดิม โดย สวพส. เข้าไปช่วยจัดระบบเพื่อให้การทำงานมีความเหมาะสมและดียิ่งขึ้น เช่น การจัดระบบแปลง การให้ความรู้เกี่ยวกับการบำรุงรักษาพืช การจัดหาแหล่งน้ำสำรองเพื่อการเกษตร การแปรรูปสินค้าเกษตรกรที่ล้นตลาด และการขยายช่องทางการตลาด เป็นต้น (3) การขยายผลร่วมกับผู้นำเกษตรกรด้วยการทดสอบชนิดพืชและสัตว์ทางเลือก ค้นหาเกษตรกรรายใหม่เพื่อเข้ารับการพัฒนาอาชีพ ประกอบกับสร้างแรงจูงใจคนในพื้นที่โดยใช้แนวทางสร้างรายได้เสริมที่สอดคล้องกับอาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกร สนับสนุนการทำงานในช่วงที่เกษตรกรเว้นว่างจากอาชีพหลัก เช่น การปลูกพืชหลังนา การเลี้ยงสัตว์ที่ทนทานต่อสภาพแวดล้อม การปลูก

พืชนอกฤดูปลูก และการส่งเสริมปลูกพืชที่มีอายุเก็บเกี่ยวสั้น เป็นต้น เมื่อเกษตรกรได้รับการพัฒนาศักยภาพจนมีความรู้และทักษะความชำนาญในระดับหนึ่ง ขั้นตอนต่อไปเป็นการพัฒนาทางสังคม โดยการ (4) สนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาของกลุ่มเกษตรกร หรือสถาบันเกษตรกรในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ สหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน เตรียมสหกรณ์ และกลุ่มพึ่งตนเอง ตามความเหมาะสมของพื้นที่ ชนิดพืชหรือสินค้าที่กลุ่มเกษตรกรผลิตได้ ความพร้อมของกลุ่ม และขนาดธุรกิจ ตลอดจน (5) การสร้างความร่วมมือเครือข่ายพันธมิตรกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างฐานอาชีพที่มั่นคงและยั่งยืนตามแนวพระราชดำริ “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา”

4.1.3 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 เป็นการศึกษาในปีที่ 1 ที่มุ่งเน้นการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเกษตรกรรุ่นใหม่อายุ 17-45 ปี บนสมมติฐานที่ว่า คนรุ่นใหม่จะเป็นกลุ่มคนที่สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาบนพื้นที่สูงไปสู่ความยั่งยืนได้ในอนาคต จากการเก็บข้อมูลผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ในพื้นที่ศึกษา 17 แห่ง จำนวน 35 ราย พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีคุณลักษณะเด่นหลายประการประกอบกัน และแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลซึ่งเกิดจากการปลูกฝังจิตสำนึกจากครอบครัว สภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมประสบการณ์ ทำให้แสดงออกกลายเป็นความโดดเด่นด้านบุคลิกภาพของบุคคลที่เป็นคุณลักษณะที่ดีแสดงถึงภาวะความเป็นผู้นำของเกษตรกร ได้แก่ กระตือรือร้น สนใจใฝ่รู้ พร้อมลงมือปฏิบัติทันที (enthusiasm) มีความเป็นมิตรที่ดี (friendliness) ซื่อสัตย์ (integrity) ฉลาดรอบรู้ (intelligence) จริ่งจิ้ง (ingenuity) สร้างศรัทธาได้ (faith) มีเทคนิคในการทำงานและบริหารงาน (technical mastery) มีความสามารถในการถ่ายทอด (teaching skill) มีร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง (physical and mental energy) และมีจิตสำนึกในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย (sense of purpose and direction) นอกจากนี้ยังมีคุณลักษณะบางประการที่ส่งเสริมภาวะผู้นำของเกษตรกรรุ่นใหม่ เช่น มีความกล้าแสดงออกในการเรียกร้องหรือเจรจาเพื่อต่อรองสิทธิอันพึงมี สามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงและยอมรับสถานการณ์หรือสิ่งใหม่ที่ไม่อาจคาดเดาได้มาก่อน สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย อีกทั้งยังเป็นผู้ตระหนักรู้ถึงการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า

โดยมีแรงผลักดันที่ทำให้เกิดความต้องการเปลี่ยนแปลงการทำงานด้านการเกษตรและสนใจเข้าร่วมกิจกรรมกับ สวพส. ได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพที่เกิดจากการทำการเกษตรแบบเดิมที่ต้องใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น หรือเป็นโรคประจำตัวที่ไม่สามารถทำการเกษตรอย่างหนักได้ เกษตรกรมีภาระหนี้สินที่เกิดจากการทำการเกษตรแบบเดิมแล้วขาดทุน เนื่องจากต้นทุนการผลิตสูงในขณะที่ราคาผลผลิตตกต่ำ เกิดภาวะขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตรในครัวเรือน และไม่มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน รวมทั้งต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อให้เพียงพอต่อการดำรงชีพของสมาชิกในครอบครัว จึงทำให้เกษตรกรเหล่านี้เกิดแรงกระตุ้นในการจัดการกับอุปสรรคของตนเองให้บรรลุตามเป้าหมายของชีวิตและครอบครัวมีสุข โดยได้พยายามสร้างแรงบันดาลใจและโอกาสเพื่อผลักดันให้ตนเองเป็นผู้ที่พัฒนาขึ้น และรับการพัฒนาอาชีพเกษตรบนฐานความรู้จากโครงการ

หลวงที่ได้รับการวิจัยและพัฒนาบนพื้นที่สูงมากกว่า 5 ทศวรรษ และ สวพส. ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ตั้งแต่การอบรม ศึกษาดูงาน และการฝึกปฏิบัติจริง พร้อมกับสนใจใฝ่รู้แสวงหาความรู้จากภายนอก เช่น อินเทอร์เน็ต หนังสือ คู่มือ แผ่นพับ ฯลฯ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ได้จากการเข้าร่วมฝึกอบรม และความกระตือรือร้นของเกษตรกรที่ลงมือปฏิบัติทันทีหลังได้รับความรู้หรือคำแนะนำใหม่ๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยเสริมให้เห็นถึงคุณลักษณะเฉพาะของผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ ที่ไม่หยุดนิ่ง มีการพัฒนาตลอดเวลา และคิดต่อยอดองค์ความรู้จนเกิดการค้นพบสิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการทำการเกษตร เช่น วิธีการใช้น้ำแบบประหยัด การลดต้นทุนการผลิต และการเพิ่มปริมาณและคุณภาพผลผลิต เป็นต้น ทั้งนี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่มีความเหมือนและแตกต่างกันไปตามแต่ละชาติพันธุ์ ดังนี้

1. **ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง** เป็นผู้มีความขยัน ใฝ่รู้ เสียสละ พยายามแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง มีความเข้มแข็งสามัคคีและช่วยเหลือกันระหว่างคนในชุมชน โดยเห็นได้จากการแลกเปลี่ยนแรงงานในการทำงาน หรือการแลกเปลี่ยนสิ่งของ เช่น ข้าวสาร และเกลือ เพื่อยังชีพแทนการจ้างแรงงานด้วยเงิน ได้รับการหล่อหลอมด้วยจารีตประเพณีของชาติพันธุ์ที่เน้นการอยู่อาศัยแบบพอเพียง ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากชุมชนกะเหรี่ยงส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณป่าต้นน้ำ มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาป่า ทำให้ผู้นำเกษตรกรชาวกะเหรี่ยงมีความสนใจในการทำเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การพัฒนาด้านเกษตรธรรมชาติ มาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การลดต้นทุนและความซับซ้อนด้านเทคโนโลยีการผลิตที่ใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น เป็นต้น
2. **คนไทยพื้นเมือง** เป็นผู้ใฝ่รู้และเรียนรู้ได้เร็ว เนื่องจากส่วนใหญ่อยู่อาศัยใกล้เขตเมืองจึงได้รับการศึกษาในระดับชั้นที่สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ดี อีกทั้งมีโอกาสนในการเข้าถึงองค์ความรู้เทคโนโลยี แหล่งทุน และตลาดได้หลายช่องทาง มีประสบการณ์ทำงานในเขตเมืองได้เห็นรูปแบบการพัฒนาและการปลูกพืชที่หลากหลาย ทำให้เข้าใจและทำงานที่มีความซับซ้อนละเอียดปราณีตได้ แต่อย่างไรก็ตามการที่เกษตรกรได้ทำงานหลายรูปแบบ จึงอาจมีโอกาสประสบความล้มเหลวหรือขาดทุนได้บ่อยครั้ง ทำให้ค่อนข้างระมัดระวังอีกทั้งต้องการข้อมูลที่ครบถ้วนและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับก่อนตัดสินใจประกอบการ
3. **ชาติพันธุ์ม้ง** เป็นผู้รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ ช่างสังเกต คัดต่อยอดองค์ความรู้เพื่อเพิ่มคุณภาพและผลผลิต เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจากบรรพบุรุษตระกูลชาวจีนทิเบต นิยมอยู่อาศัยร่วมกันเป็นตระกูลหรือครอบครัวใหญ่ จึงมีการทำเกษตรบนพื้นที่ขนาดใหญ่ เพื่อให้ได้ผลผลิตหรือผลตอบแทนสูงเพียงพอต่อการดำรงชีพของสมาชิกในครัวเรือน ด้วยเหตุนี้เกษตรกรชาวม้งจึงมีลักษณะเด่นคือ กล้าเสี่ยง กล้าเจรจาต่อรองทางการค้าเพื่อหาช่องทาง

จำหน่ายและกระจายผลผลิตที่มีปริมาณมาก มีความต้องการรวมกลุ่มบริหารจัดการและวางแผนการตลาดเพื่อรองรับการขยายกิจการในอนาคต

4. **ชาติพันธุ์อาข่า** แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ (1) อุโล้อาข่า เป็นกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศอยู่ก่อนแล้ว มีการจับจองหรือซื้อที่ดินทำกินได้บางส่วน ดำรงชีพด้วยการทำไร่หมุนเวียน ปลูกข้าวไร่ ข้าวโพด เมล็ดฝ้าย พริก ผักพื้นบ้าน ถั่ว งา เพื่อการดำรงชีพ และเลี้ยงสัตว์ไว้ใช้งาน ได้แก่ กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บางส่วนของแม่ฮ่องสอนนอก เช่น อาแบ อาหละ และป่าคาสามัคคี จะมีความขยันขันแข็ง ซื่อสัตย์ มุ่งมั่นตั้งใจทำงาน แต่ต้องอาศัยระยะเวลาในการเรียนรู้สิ่งใหม่ อย่างไรก็ตามมีเกษตรกรบางรายที่เคยมีโอกาสไปทำงานในต่างประเทศ เช่น เกาหลีใต้ และได้หวน กลุ่มคนเหล่านี้จะเปิดใจยอมรับสิ่งใหม่ได้ง่าย เนื่องจากมีประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ชีวิตในประเทศที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกันออกไป (2) ลอม้อาข่า เป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับทหารจีนคณะชาติ หรือเคยอาศัยอยู่ร่วมกับชาวจีน ได้รับการศึกษาในระดับที่สามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ดี บางรายสามารถสื่อสารภาษาจีนได้ กลุ่มคนเหล่านี้จะสามารถปรับตัวได้ดี กล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าลงมือทำ พร้อมเรียนรู้สิ่งใหม่ มีทักษะในการเจรจาทางการค้า และจัดการผลผลิตที่มาจากชาวจีน โดยชาติพันธุ์อาข่าให้ความสำคัญต่อระบบเครือญาติ (แซ่) เช่นเดียวกับชาวม้ง โดยผู้หญิงอาข่าจะเป็นผู้ที่ทำงานและดูแลงานในบ้าน ส่วนผู้ชายจะทำหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องการทำมาหากิน ออกไปหางานทำเพื่อมาจุนเจือครอบครัวเป็นหลัก
5. **ชาติพันธุ์เมี่ยน** เป็นผู้มีความขยัน มุ่งมั่นตั้งใจและกระตือรือร้นในการทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมาย ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ สืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษชาวจีนที่อพยพมาลงมาทางใต้เข้าสู่เวียดนามเหนือ ตอนเหนือของลาวก่อนที่จะอพยพเข้าสู่ประเทศไทย ทำให้ชาวเมี่ยนได้รับอิทธิพลทางความคิดแบบผสมผสานระหว่างชาวจีน เวียดนามและลาว นิยมสร้างที่อยู่อาศัยใกล้กันเป็นแบบครอบครัวขยาย ในอดีตดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวไร่เป็นหลัก ปลูกพืชไร่และทำงานรับจ้าง มีทักษะความเป็นช่างเงิน โดยจะตัดสินใจเปลี่ยนแปลงอาชีพเมื่อเห็นความสำเร็จจากบุคคลอื่น จะเห็นได้จากการทำอาชีพขายน้ำเต้าหู้ ด้วยเหตุนี้การพัฒนาอาชีพใหม่อย่างการทำการเกษตรปราณีตจึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่เกษตรกรให้ความสนใจเนื่องจากสามารถสร้างรายได้ที่มั่นคงขณะที่ยังยึดการปลูกข้าวไร่ไว้บริโภคเป็นหลักเช่นเดิม

จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยทางชาติพันธุ์มีผลต่อการแสดงออกทางความคิดของผู้นำเกษตรกร เนื่องจากได้รับอิทธิพลทางความคิดจากการปลูกฝังและถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ นอกจากนี้ปัจจัยการตั้งถิ่นฐานและการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนในพื้นที่ส่งเสริมของ สวพส. ก็เป็นอีกปัจจัยที่ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรในแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถจัดกลุ่มผู้นำเกษตรกรได้ 2 กลุ่ม คือ

- (1) กลุ่มผู้นำเกษตรกรชาติพันธุ์ม้ง อาข่า และคนไทยพื้นเมือง ที่มีลักษณะเรียนรู้เร็ว กระตือรือร้น พร้อมเปิดใจยอมรับสิ่งใหม่ได้ง่าย มีการตั้งถิ่นฐานไม่ไกลจากเมืองหรือถนนมากนัก การคมนาคมขนส่งสะดวก ได้รับโอกาสในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน และสามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ดี ได้แก่ ดอยปุย ปางหินฝน ขุนสถาน ปากกล้วย ป่าแป๋ ห้วยเป่า ปางมะโอ แม่จริม วาวี และแม่สลอง กระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรที่เหมาะสมจะเป็นไปในลักษณะของการให้เกษตรกรสมัครใจและพร้อมเข้าร่วมกิจกรรมกับ สวพส. โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ในด้านต่างๆ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร เช่น การสาธิตในระดับแปลง การฝึกอบรมทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบโครงการหลวงและนอกพื้นที่ รวมทั้งการสนับสนุนปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต่อการยกระดับให้เป็นผู้นำเกษตรกร นักวิจัยท้องถิ่น และแปลงเรียนรู้ของชุมชน โดยมีเจ้าหน้าที่ สวพส. เป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำปรึกษา ที่เน้นการสื่อสารข้อมูลให้ครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นด้านการผลิต การตลาด และเป้าหมายของการพัฒนา โดยใช้ความรู้สมัยใหม่และเทคโนโลยีเข้ามาเป็นตัวเสริมเพื่อสร้างแรงกระตุ้นให้เกษตรกรเข้ารับการพัฒนาศักยภาพกับ สวพส. มากยิ่งขึ้น
- (2) กลุ่มผู้นำเกษตรกรชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ได้แก่ สบโขง ขุนตั้นน้อย แม่แฮหลวง แม่มะลอ และแม่สลอง ที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกล เข้าถึงบริการของรัฐและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานได้บางส่วน เช่น ถนน ไฟฟ้า สัญญาณโทรศัพท์ ทำให้การติดต่อสื่อสารและการคมนาคมขนส่งค่อนข้างลำบาก รวมถึงกลุ่มเกษตรกรชาติพันธุ์เมี่ยน ได้แก่ คลองลาน วังไฟ และน้ำแปง ที่ต้องการเวลาในการตัดสินใจเพื่อเรียนรู้จากความสำเร็จของบุคคลอื่นก่อนลงมือปฏิบัติและปรับตัวระยะเวลาหนึ่ง ควรเน้นการพัฒนาที่เข้าถึงผู้นำชุมชนเพื่อสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน และดึงกลุ่มคนเหล่านี้มาเป็นเกษตรกรนำร่อง โดยใช้วิธีการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป เน้นการสาธิตภายในแปลงและการติดตามเยี่ยมเยียนอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างต้นแบบของการพัฒนาที่เกษตรกรรายอื่นสามารถเห็นความสำเร็จและเข้ามาเรียนรู้ภายในแปลงได้ แล้วจึงขยายผลการดำเนินงานของ สวพส. ในวงกว้าง โดยการจัดทำแผนชุมชนนับเป็นกระบวนการหนึ่งที่ช่วยให้นักพัฒนามีแผนที่นำทางในการพัฒนาท้องถิ่นที่สะท้อนถึงความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง และช่วยในการวางแผนแก้ไขปัญหที่ตรงจุดร่วมกับหน่วยงานบูรณาการ

4.1.4 ปัจจัยแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรของ สวพส.

จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาผู้นำเกษตรกร ประกอบด้วย (1) ปัจจัยภายใน ในการยกระดับการพัฒนาภาวะผู้นำเกษตรกรนั้น เกษตรกรจำเป็นต้องมีจิตสาธารณะ เสียสละ อดทน กล้าแสดงออก สนใจใฝ่รู้ และลงมือปฏิบัติทันที ซึ่งเป็นอุปนิสัยที่เอื้อต่อการส่งเสริม ต่อยอดความรู้ และ

เทคโนโลยีใหม่ได้ง่าย และ (2) ปัจจัยภายนอก ประกอบด้วยวิธีการผสมผสานในแต่ละช่วงเวลา อาทิเช่น ระบบการเยี่ยมเยียนติดตามแปลงเกษตรอย่างสม่ำเสมอ ระบบพี่เลี้ยง การให้คำแนะนำปรึกษา การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการค้นหาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหากระบวนการผลิตของเกษตรกร การเชิดชูเกียรติในฐานะผู้นำเกษตรกร การยกระดับเป็นแปลงเรียนรู้ของเกษตรกรจากกลุ่มบ้านใกล้เคียงและต่างพื้นที่ ที่ช่วยดึงศักยภาพของผู้นำเกษตรกรออกมาได้อย่างเด่นชัด ทำให้เกษตรกรรู้สึกไม่โดดเดี่ยว การได้รับโอกาสไปศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศของผู้นำเกษตรกรช่วยเปิดโลกทัศน์ได้เห็นภาพการพัฒนาในบริบทที่แตกต่างออกไป และการทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน ในการสนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยี และปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเกษตร จะช่วยหนุนเสริมให้เกิดการพัฒนาทุนมนุษย์ในระดับปัจเจกชนได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 3 กิจกรรมส่งเสริมกระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่

4.1.5 การเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่เกิดจากการขับเคลื่อนของผู้นำเกษตรกร

การดำเนินงานที่ผ่านมาของ สวพส. ช่วยให้ครัวเรือนเกษตรกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นโดยเห็นได้จากรายได้ของผู้นำเกษตรกรที่เพิ่มขึ้นในระยะ 2-3 ปีหลังเข้าร่วมกิจกรรมกับ สวพส. เกษตรกรมีความมั่นคงทางด้านอาหารและรายได้ รวมทั้งไม่ต้องออกไปรับจ้างนอกพื้นที่ สามารถอยู่กับครอบครัวได้อย่างพร้อมหน้า ส่งผลต่อสัมพันธ์ในครอบครัว และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้ อีกทั้งเกษตรกรยังได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ที่เกิดจากการเรียนรู้ภายในแปลง การฝึกอบรม การศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบ ทำให้เกษตรกรสามารถนำความรู้เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในระดับแปลง ก่อเกิดเป็นทรัพยากรมนุษย์ และสามารถถ่ายทอดไปยังเกษตรกรรายอื่น เช่น เทคนิคการให้น้ำ ตัดแต่งกิ่ง การเพาะกล้า การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว การใช้ยาป้องกันกำจัดโรคและแมลงที่ได้ผล เป็นต้น สอดคล้องกับการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของสถาบันเกษตรกรที่เป็นการศึกษาในโครงการย่อยที่ 2 โครงการศึกษาปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง พบว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินธุรกิจที่สำคัญปัจจัยหนึ่ง คือ คน (Man) หรือทรัพยากรมนุษย์ การที่สถาบันเกษตรกรจะขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนได้นั้น ต้องมีคนที่มีความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ เสียสละ และมีจิตสาธารณะที่พร้อมจะทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งก็คือคุณลักษณะเฉพาะของผู้นำเกษตรกร เมื่อชุมชนใดมีผู้นำเกษตรกรที่ดี ชุมชนนั้นก็ย่อมเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเมื่อคนในชุมชนมีรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ คนในสังคมมีความสามัคคี อยู่เย็นเป็นสุข

ชุมชนนั้นก็ตระหนักรู้และให้ความสำคัญต่อส่วนร่วม หวงแทนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เนื่องจากเป็นต้นทุนการดำรงชีพของคนบนพื้นที่สูง จะมีน้ำได้ก็ต้องมีป่า จะทำการเกษตรกรได้ก็ต้องมีน้ำและดินที่ดี สัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นห่วงโซ่ นอกจากนี้การพัฒนาผู้นำเกษตรกรยังเกี่ยวพันกับการพัฒนาระบบเกษตรของชุมชนบนพื้นที่สูง การปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรกรเชิงเดี่ยวเป็นเกษตรผสมผสาน เกษตรประณีต หรือเกษตรอินทรีย์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในแต่ละพื้นที่ได้ส่งเสริมการปลูกไม้ผลทำให้เกิดพื้นที่สีเขียว ซึ่งเกษตรกรมองว่าเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทำให้เกิดการพัฒนารวมทั้งเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป

ภาพที่ 4 การสัมภาษณ์ผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่

ตารางที่ 4 ข้อมูลพื้นฐานของผู้นำเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 35 ราย

ชาติพันธุ์	พื้นที่	ชื่อ-สกุล	อายุ (ปี)	ระบบการผลิต	ความเชี่ยวชาญ	รายได้ (บาท)	ลักษณะนิสัย/บุคลิก
กะเหรี่ยง	ปางหินฝน	1. นายวิชัย สิริธารากุล 	40	ข้าวนา ข้าวโพด พริก หอมญี่ปุ่น	การปลูกหอมญี่ปุ่น	300,000	มีความเป็นผู้นำ ใฝ่รู้ กล้าเสี่ยง พัฒนาตนเองด้วยการทดลองทำ สิ่งใหม่
กะเหรี่ยง	ปางหินฝน	2. นายพีรวัช มิตรมหายศ 	32	ข้าว มันฝรั่ง หอมแดง กะหล่ำปลี	การปลูกมันฝรั่ง การลดต้นทุนหัวพันธุ์มัน ฝรั่ง	205,000	มีเป้าหมายในชีวิต ชื้อสัตย์ ช่าง สังเกต มีความพยายามและ กระตือร้น ชอบการทดสอบ ทดลองเพื่อพัฒนาผลผลิต
กะเหรี่ยง	แม่มะลอ	3. นางสาวสายนที และ นายตุลา โพธิ์คุ้มภัย 	32	ข้าวพันธุ์พื้นเมือง ข้าวโพด เมล่อน มะเขือม่วง แตงกวาญี่ปุ่น กาแฟอาราบิก้า พริกหวาน	การปลูกผักในโรงเรือน เมล่อน มะเขือเทศ แปรรูปกาแฟอาราบิก้า และการตลาด	320,000	มนุษยสัมพันธ์ดี มีความเป็นผู้นำ กล้าตัดสินใจ ช่างสังเกต รักการ เรียนรู้สิ่งใหม่และพัฒนาตนเอง อยู่ตลอดเวลา

ชาติพันธุ์	พื้นที่	ชื่อ-สกุล	อายุ (ปี)	ระบบการผลิต	ความเชี่ยวชาญ	รายได้ (บาท)	ลักษณะนิสัย/บุคลิก
กะเหรี่ยง	แม่มะลอ	4. นายอสนี เจริญสุขชีวี 	33	ข้าวนา ข้าวโพด มะม่วง องุ่น สับปะรด เลียงสุกร	การเลี้ยงสุกรอินทรีย์ และ การบริหารจัดการกลุ่ม	200,000	มีความเป็นผู้นำสูง สนใจใฝ่รู้ รักความยุติธรรม มีความเสียสละ จิตสาธารณะ มีเป้าหมายในชีวิต ชัดเจน ให้ความสำคัญกับการ รักษาสังแวดล้อม
กะเหรี่ยง	สบโขง	5. นายสอดี สิ้นภัยพาล 	31	พริกหวาน มะเขือเทศโหม้ส	การปลูกพริกหวาน และ มะเขือเทศโหม้ส	180,000	อารมณ์ดี มนุษย์สัมพันธ์ดี ข่าง พูด ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ มีจิต สาธารณะ ชอบการทำงานเป็น ทีม สามารถเจรจาไกล่เกลี่ยใน กลุ่มได้
กะเหรี่ยง	สบโขง	6. นางมณีวรรณ ราชกุศลสรเสริญ 	41	ข้าวนา พริก มะเขือเทศ พริกกล้วยฝักขาย	การปลูกและเพาะกล้า พริก มะเขือเทศ	200,000	มีความพยายาม สนใจใฝ่รู้สิ่งใหม่ คิดต่อยอดความรู้และนำ ประยุกต์ใช้ในการทำงานได้
กะเหรี่ยง	แม่แฮหลวง	7. นายระกา นามประเสริฐยิ่ง 	40	ข้าวนาดำ เสาวรสหวาน กาแฟอาราบิก้า	กาแฟอาราบิก้า การเพาะกล้าฝัก การบริหารจัดการกลุ่ม วิทยากร และผู้นำชุมชน	250,000	มีความเป็นผู้นำสูง มีความ ยุติธรรม เสียสละ จิตสาธารณะ ซื่อสัตย์ สามารถไกล่เกลี่ยและ เจรจาต่อรองได้

ชาติพันธุ์	พื้นที่	ชื่อ-สกุล	อายุ (ปี)	ระบบการผลิต	ความเชี่ยวชาญ	รายได้ (บาท)	ลักษณะนิสัย/บุคลิก
กะเหรี่ยง	แม่แฮหลวง	8. นายสุรพล กลิ่นขจรไกล 	29	เสาวรสวน กาแฟอาราบิก้า ไคพื้นเมือง	การปลูกเสาวรสวน การ ใช้สารเคมีที่ถูกต้องวิธี การคัดเกรดเสาวรสวน และการตลาด	210,000	มีความเป็นผู้นำ กล้าเสี่ยง สนใจ ใฝ่รู้ รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ นอบ น้อม มนุษย์สัมพันธ์ดี
กะเหรี่ยง	ขุนตื้นน้อย	9. นายปฏิพล ท่ออี 	30	ข้าวนาพันธุ์ ท้องถิ่น กาแฟอารา บิก้า ไม้ผล (เงาะ พลับ อาโวคาโด มะม่วง สาละ)	การปลูกข้าวต้นเดียว การคัดเลือกพันธุ์ข้าว นา	80,000 (ทำเกษตร เพียงชีพ เป็นหลัก)	มีความเป็นผู้นำ สนใจใฝ่รู้ รัก การเรียนรู้สิ่งใหม่ มนุษย์สัมพันธ์ ดี ดี มีเป้าหมายในชีวิต ให้ ความสำคัญกับการรักษา สิ่งแวดล้อม
กะเหรี่ยง	วาวี	10. นางศุภากร อุดมวรกิจ 	43	มะม่วง เสาวรสวน ผักในและนอก โรงเรือน	การปลูกและคัดเกรด ค่น้ำฮองกง ผักกาดขาวปลี	181,000	มนุษย์สัมพันธ์ดี มีความพยายาม กระตือรือร้นเมื่อได้เรียนรู้สิ่งใหม่ ชอบการทดสอบทดลอง
คนไทย พื้นเมือง	ป่าแป๋	11. นายสุริยา ศรีแก้ว 	36	ชาเมี่ยง ผักอินทรีย์	การปลูกผักอินทรีย์	230,000	สนใจใฝ่รู้ รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ มนุษย์สัมพันธ์ดี ความสำคัญกับ การรักษาสิ่งแวดล้อม

ชาติพันธุ์	พื้นที่	ชื่อ-สกุล	อายุ (ปี)	ระบบการผลิต	ความเชี่ยวชาญ	รายได้ (บาท)	ลักษณะนิสัย/บุคลิก
คนไทย พื้นเมือง	ปางมะโอ	12. นายศรัญ สี่เขียว 	30	กาแฟอาราบิก้า ผึ้งโพรง	การผลิตและการตลาด กาแฟอาราบิก้า	250,000	รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ กล้าเสี่ยง มนุษยสัมพันธ์ดี มีเป้าหมายใน ชีวิต คิดต่อยอดและนำไป ประยุกต์ใช้จริง
คนไทย พื้นเมือง	ห้วยเป้า	13. นายศวิษฐ์ สอนมณี 	34	ข้าวนา ข้าวโพด เมล่อน หน่อไม้ฝรั่ง	การปลูกเมล่อน และหน่อไม้ฝรั่ง	80,000 (กำลัง ปรับเปลี่ยน จากรับจ้างสู่ เกษตร ปรานิต)	รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ กล้าเสี่ยง ชอบการทดสอบทดลอง คิดต่อ ยอดและนำไปประยุกต์ใช้จริง
คนไทย พื้นเมือง	ห้วยเป้า	14. นายณัฐพงษ์ ไชยชนะ 	32	ข้าวนา มะม่วง กระเทียม เมล่อน	การปลูกเมล่อน	200,000 (กำลัง ปรับเปลี่ยน จากรับจ้าง เป็นไม้ผล)	รอบคอบ มีความน่าเชื่อถือสูง มี ความเป็นผู้นำ รักการเรียนรู้สิ่ง ใหม่ ชอบการทดสอบทดลอง คิด ต่อยอดและนำไปประยุกต์ใช้จริง
คนไทย พื้นเมือง	แม่จริม	15. นางนันทิกา อินมะโน 	35	ผักในโรงเรือน ยางพารา	การปลูกผักในโรงเรือน และการบริหารจัดการกลุ่ม	220,000	ความเป็นผู้นำ สนใจใฝ่รู้ มนุษย สัมพันธ์ดี เสียสละ มีจิต สาธารณะ มีเป้าหมายในชีวิต มีความเป็นผู้นำ คิดต่อยอดและ นำไปประยุกต์ใช้จริง

ชาติพันธุ์	พื้นที่	ชื่อ-สกุล	อายุ (ปี)	ระบบการผลิต	ความเชี่ยวชาญ	รายได้ (บาท)	ลักษณะนิสัย/บุคลิก
คนไทย พื้นเมือง	แม่จริม	16. นางนพร จิตวิชา 	43	ข้าวนา ข้าวโพด ยางพารา เงาะ ผักในโรงเรือน	การปลูกผักในโรงเรือน	200,000	มนุษยสัมพันธ์ดี ช่างสังเกต สนใจใฝ่รู้ มีเป้าหมายในชีวิต จิต สาธารณะ มีความเป็นผู้นำ คิด ต่อยอดและนำไปประยุกต์ใช้จริง
ม้ง	ปากล้วย	17. นายยิ่ง แซ่ยะ 	43	องุ่น เคฟกูสเบอร์รี พริกหวาน ถั่วหวาน หัวไชเท้า	การปลูกพริกหวาน องุ่น และตลาด	280,000	รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ กล้าเสี่ยง ชอบการทดสอบทดลอง คิดต่อ ยอตและนำไปประยุกต์ใช้จริง
ม้ง	ปากล้วย	18. นางปิยะวดี แซ่ยะ 	35	อะโวคาโด กะหล่ำปลี มะเขือเทศ ผักทองญี่ปุ่น	การปลูกมะเขือเทศโหม้ส	300,000	มีความพยายาม สนใจใฝ่รู้สิ่งใหม่ มีเป้าหมายในชีวิต กล้าเสี่ยง กล้าทดลองทำสิ่งใหม่ๆ
ม้ง	ปางหินฝน	19. นายสุรโชค กุลสวัสดิ์มงคล 	40	มะเขือเทศโหม้ส มะเขือเทศเชอร์รี่ พริกหวาน กะหล่ำปลี	การปลูกมะเขือเทศโหม้ส	350,000	มีความเป็นผู้นำสูง รอบคอบ รัก การเรียนรู้สิ่งใหม่ กล้าเสี่ยง สามารถไกล่เกลี่ยและเจรจา ต่อรองได้

ชาติพันธุ์	พื้นที่	ชื่อ-สกุล	อายุ (ปี)	ระบบการผลิต	ความเชี่ยวชาญ	รายได้ (บาท)	ลักษณะนิสัย/บุคลิก
ม้ง	สบโขง	20. นายสมหวัง เสร้ริมตวงค์ 	45	ข้าวนา พริกหวาน เสาวรสหวาน อาโวคาโด กาแฟอาราบิก้า มะเขือเทศโหม้ส	การปลูกพริกหวานและ มะเขือเทศโหม้ส	200,000	มีความเป็นผู้นำสูง มีความ พยายามกระตือรือร้น ขยัน รัก การเรียนรู้สิ่งใหม่ กล้าเสี่ยง สามารถไกล่เกลี่ยและเจรจา ต่อรองได้
ม้ง	ขุนสถาน	21. นายชาญวิทย์ สุวรรณศรียัง 	39	องุ่น สตรอว์เบอร์รี พริกหวาน ผักในโรงเรือน	การปลูกผักในโรงเรือน สตรอว์เบอร์รี พริกหวาน และการบริหารจัดการกลุ่ม	450,000	มีความเป็นผู้นำสูง มีความ พยายาม รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ กล้าเสี่ยง สามารถไกล่เกลี่ยและ เจรจาต่อรองได้
ม้ง	ดอยปุย	22. นายขุนตร์ ห่วงวนวัฒน์ 	33	ไม้ดอก (ผีเสื้อ เข็ม อินเดีย แว่วเขียว ดาวกระจาย)	การผลิตไม้ดอก การใช้สารชีวภัณฑ์	100,000	รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ กล้าเสี่ยง มนุษยสัมพันธ์ดี วางแผนและมี เป้าหมายชัดเจน สามารถไกล่ เกลี่ยและเจรจาต่อรองได้
อาข่า	วาวี	23. นายอาคอง แลเชอ 	36	อาโวคาโด ชาอัสสัม กาแฟอาราบิก้า	ระบบเกษตรผสมผสาน การผลิตและแปรรูปกาแฟ อาราบิก้า	200,000	มีความเป็นผู้นำสูง สนใจใฝ่รู้ รักความยุติธรรม มีความเสียสละ จิตสาธารณะ มีเป้าหมายในชีวิต ชัดเจน ให้ความสำคัญกับการ รักษาสืบสานวัฒนธรรม

ชาติพันธุ์	พื้นที่	ชื่อ-สกุล	อายุ (ปี)	ระบบการผลิต	ความเชี่ยวชาญ	รายได้ (บาท)	ลักษณะนิสัย/บุคลิก
อาข่า	วาวี	24. นายชูศักดิ์ สุทธิตานนท์ 	31	ข้าวโพด ผักในโรงเรือน กาแฟอาราบิก้า	การปลูกผักในโรงเรือน	50,000 (กำลัง ปรับเปลี่ยน จากข้าวโพด สู่เกษตร ปราณีต)	มีความเป็นผู้นำ ใฝ่รู้ กล้าเสี่ยง พัฒนาตนเองด้วยการทดลองทำ สิ่งใหม่
อาข่า	แม่สลอง	25. นายไพศาล โช้เซ 	43	พลัม ชาอัสสัม กาแฟอาราบิก้า อาโวคาโด	ระบบเกษตรผสมผสาน การผลิตและการตลาด กาแฟอาราบิก้า ผู้นำชุมชน/วิทยากร	650,000	รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ กล้าเสี่ยง มนุษยสัมพันธ์ดี วางแผนและมี เป้าหมายชัดเจน สามารถไกล่ เกลี่ยและเจรจาต่อรองได้
อาข่า	แม่สลอง	26. นายอาบอง มีอบอก 	36	ข้าวไร่ ข้าวโพด อาโวคาโด ลิ้นจี่ ทุเรียน พลัม กาแฟอาราบิก้า ผักในโรงเรือน	การปลูกพืชแบบประณีต ตระกูลสลัด	320,000	สนใจใฝ่รู้ รักการเรียนรู้สิ่งใหม่ มนุษยสัมพันธ์ดี ความสำคัญกับ การรักษาสิ่งแวดล้อม
อาข่า	แม่สลอง	27. นายอาอู๋ เหมอแล 	42	ข้าวนา พลัม พลับ อาโวคาโด สตรอว์เบอร์รี กาแฟอาราบิก้า แมคคาเดเมีย มะขามป้อม	การปลูกสตรอว์เบอร์รี กาแฟอาราบิก้า และไม้ผล เมืองหนาว	350,000	มีความเป็นผู้นำ มีความพยายาม สนใจใฝ่รู้ ช่างสังเกต กล้าเสี่ยง สามารถไกล่เกลี่ยและเจรจา ต่อรองได้ ชอบการทดสอบ ทดลองสิ่งใหม่

ชาติพันธุ์	พื้นที่	ชื่อ-สกุล	อายุ (ปี)	ระบบการผลิต	ความเชี่ยวชาญ	รายได้ (บาท)	ลักษณะนิสัย/บุคลิก
อาข่า	แม่สลอง	28. นายเฉลิมชัย พรหมสุขเกษม 	44	พลัม อาโวคาโด ลิ้นจี่ มะม่วง ทุเรียน กาแฟอาราบิก้า ผักในโรงเรือน	การปลูกผักในโรงเรือน	320,000	มีความเป็นผู้นำ ใฝ่รู้ กล้าเสี่ยง พัฒนาตนเองด้วยการทดลองทำ สิ่งใหม่ สามารถเจรจาต่อรองได้
อาข่า	แม่สลอง	29. นายเอกลักษณ์ สหะเมธาพร 	34	พลัม พลับ ชาอัสสัม กาแฟอาราบิก้า อาโวคาโด	กาแฟอาราบิก้า ไม้ผลเมืองหนาว การติดต่อประสานงานและ การตลาด	350,000	มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีความเป็น ผู้นำ มีจิตสาธารณะ เสียสละ สนใจใฝ่รู้ ช่างสังเกต มีความ น่าเชื่อถือ กล้าเสี่ยง สามารถไกล่ เกลี่ยและเจรจาต่อรองได้
อาข่า	แม่สลอง	30. นายโจยา ชะมื่อ 	33	ไก่อระดุกดำ หมูหลุม ปลา โคเนื้อ เห็ด มะม่วง เงาะ	การปลูกมะม่วง และไม้ผล เมืองหนาว การเลี้ยงหมูหลุม ไก่อระดุกดำ การตลาด	240,000	มนุษยสัมพันธ์ดี ช่างพูด ช่างสังเกต ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ สามารถเจรจาไกล่เกลี่ยในกลุ่ม ได้ ชอบการทดสอบทดลอง
เมี่ยน	วังใต้	31. นางนงนุช แซ่จ้าว 	36	ข้าวไร่ มะม่วง เสาวรส	การคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ข้าว และการแปรรูปข้าวกล้อง	150,000 (กำลัง ปรับเปลี่ยน จากรับจ้าง เป็นไม้ผล)	มีความเป็นผู้นำ มนุษย์สัมพันธ์ดี เสียสละ ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่ สามารถเจรจาไกล่เกลี่ยในกลุ่ม ได้ ชอบการทดสอบทดลอง

ชาติพันธุ์	พื้นที่	ชื่อ-สกุล	อายุ (ปี)	ระบบการผลิต	ความเชี่ยวชาญ	รายได้ (บาท)	ลักษณะนิสัย/บุคลิก
เมี่ยน	วังไผ่	32. นายบัณฑิต เทียนรุ่งอรุณ 	25	ข้าวไร่ มะม่วง ลิ้นจี่ ยางพารา พริกหวาน มะนาว	การปลูกพริกหวาน การผลิตมะนาวนอกฤดู	210,000	ช่างสังเกต ชอบเรียนรู้สิ่งใหม่
เมี่ยน	น้ำแปง	33. นางสาววิภาณี ตะกุดจรวงศ์ศักดิ์ และสามีชาวลาว 	37	ข้าวพันธุ์พื้นเมือง ข้าวโพด อินทผลัม พริกหวาน		100,000 (กำลัง ปรับเปลี่ยน จากรับจ้าง สู่เกษตร ปรานิต)	มีความมุ่งมั่นพยายาม สนใจใฝ่รู้ ช่างสังเกต เสียสละ คิดต่อยอด และนำไปประยุกต์ใช้ มี เป้าหมายในชีวิตชัดเจน กล้า เสี่ยง
เมี่ยน	น้ำแปง	34. นายชาติชาย แซ่เต๋น 	31	ข้าวไร่ ข้าวโพด มะนาว ลำไย ยางพารา เลียงวัว และปลา	การผลิตมะนาวนอกฤดู	60,000 (กำลัง ปรับเปลี่ยน จากรับจ้าง สู่เกษตร ผสมผสาน)	มีความเป็นผู้นำ มนุษย์สัมพันธ์ดี สนใจใฝ่รู้ ช่างสังเกต เสียสละ มี เป้าหมายในชีวิต คิดต่อยอดได้
เมี่ยน	คลองลาน	35. นางสาวนทลี พรศักดิ์ศิริกุล 	46	ผักในและนอก โรงเรือน องุ่น มะม่วง น้อยหน่า เมล่อน	การปลูกผักในโรงเรือน การผลิตเมล่อนคุณภาพ การจัดการแปลง ระบบเกษตรผสมผสาน	175,000	มีความเป็นผู้นำ พยายาม มนุษย์ สัมพันธ์ดี ช่างสังเกต สนใจใฝ่รู้ มีเป้าหมายในชีวิต คิดต่อยอดได้

4.2 การศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของสถาบันเกษตรกร

สถาบันเกษตรกร เป็นองค์กรประชาชนที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของเกษตรกร เป็นกลุ่มสมาชิก โดยมีระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ แนวคิด ความเชื่อและอุดมการณ์ ผู้ดำเนินงานและสถานที่ตั้งของสถาบันเพื่อดำเนินกิจกรรมด้านการเกษตรอันรวมถึงการจัดการปัจจัยการผลิต การแปรรูป ธุรกิจเกษตร การตลาด ตลอดจนการส่งเสริมอาชีพเกษตรกรให้สามารถตอบสนองความต้องการและก่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกมากที่สุด ฉะนั้นการรวมตัวของเกษตรกรเป็นสถาบันเกษตรกร จะทำให้เกษตรกรมีพลังอำนาจในการประกอบอาชีพ เกิดความรัก ความสามัคคีในกลุ่มสมาชิกที่มีจุดต่อจะได้พึ่งพาผู้มีความรู้มากกว่า และจะช่วยให้การทำงานของกลุ่มหรือของสังคมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากขึ้น สำหรับชุมชนบนพื้นที่สูง ที่ตั้งอยู่ในถิ่นทุรกันดาร มีความยากลำบากในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตและการตลาด สวพส. ได้ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรในรูปแบบต่างๆ อย่างเข้มข้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการด้านการผลิตและการตลาดตามศักยภาพและความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่ของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง โดยมุ่งเน้นให้สถาบันเกษตรกรเป็นองค์กรของชุมชนที่ช่วยขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการตลาดและสามารถพึ่งตนได้ ปัจจุบันในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 33 แห่ง มีการจัดตั้งสถาบันเกษตรกรแล้วทั้งสิ้น 78 กลุ่ม ประกอบด้วย สหกรณ์ 9 แห่ง วิสาหกิจชุมชน 30 กลุ่ม กลุ่มเตรียมสหกรณ์ 7 กลุ่ม และกลุ่มพึ่งตนเอง 32 กลุ่ม รวมมีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกทั้งหมด 2,512 ราย กระจายทั่วไปในแต่ละกลุ่มพื้นที่ตามตารางที่ 6 ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของสถาบันเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมจาก สวพส. เป็น 2 ประเภท 4 รูปแบบ ดังนี้

กลุ่มเป็นทางการ (formal group) คือ กลุ่มที่ตั้งขึ้นมาโดยกฎหมาย มีสายการบังคับบัญชาที่แน่นอน เป้าหมายชัดเจน มีระเบียบวินัยของสมาชิก และสมาชิกมีความสัมพันธ์กันตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้ได้แก่

- ก. สหกรณ์ เป็นลักษณะการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่จัดตั้งขึ้นด้วยความสมัครใจเพื่อแก้ปัญหาการดำเนินกิจการอย่างเดียวกัน ตามหลักการและอุดมการณ์ของสหกรณ์ซึ่งจะนำไปสู่การกินดี อยู่ดี มีความเป็นธรรม และสันติสุขในสังคม ดังนั้นการดำเนินกิจการของกลุ่มจึงยึดเอาระเบียบและข้อบังคับตามหลักการของสหกรณ์เป็นแนวทางในการดำเนินธุรกิจภายใต้กฎระเบียบของ พ.ร.บ. สหกรณ์ และสามารถขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อให้กิจการของชุมชนได้รับการรับรองตามกฎหมาย และมีสิทธิ์ได้รับการส่งเสริม/สนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินกิจการของสหกรณ์กรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นผู้มีหน้าที่ตรวจสอบบัญชีและรับรองการเงิน
- ข. วิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน หมายถึงการประกอบการเพื่อการจัดการ "ทุนของชุมชน" อย่างสร้างสรรค์เพื่อการพึ่งตนเอง "ทุนของชุมชน" ไม่ได้หมายถึงแต่เพียง

เงินแต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทักษะวัฒนธรรม ทักษะสังคม ของชุมชน เพื่อผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่น ๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิต ร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นนิติบุคคลในรูปแบบใด หรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน โดยมี ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนที่เป็นองค์ประกอบอย่างน้อย 7 ประการ ได้แก่ (1) ชุมชนเป็นเจ้าของและผู้ดำเนินการ (2) ผลผลิตมาจากกระบวนการในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบ ทรัพยากร ทักษะแรงงานในชุมชนเป็นหลัก (3) ริเริ่มสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมของชุมชน เป็นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานภูมิปัญญาสากล (4) มีการดำเนินการแบบบูรณาการ เชื่อมโยงกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ มีกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ มีการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชนเป็นเป้าหมาย เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หมายถึง คณะบุคคลที่รวมตัวกัน โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรม อย่างหนึ่งอย่างใด เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงาน ของวิสาหกิจชุมชนในเครือข่าย (กรมส่งเสริม การเกษตร, 2560)

กลุ่มไม่เป็นทางการ (informal group) คือ เป็นกลุ่มที่ตั้งขึ้นมาโดยสมาชิกจำนวนไม่มากนัก ไม่มีระเบียบหรือกฎเกณฑ์ หรือกฎหมายรองรับที่ชัดเจน ไม่มีการระบุเป้าหมายที่เด่นชัด จัดตั้งโดยง่ายเมื่อเกษตรกรมีความต้องการหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ได้แก่

- ค. กลุ่มเตรียมสหกรณ์ เป็นลักษณะการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่มีความเชื่อร่วมกันในการช่วยเหลือตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามหลักการและอุดมการณ์ของสหกรณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การ กินดี อยู่ดี มีความเป็นธรรม และสันติสุขในสังคม แต่ยังไม่สามารถจัดทะเบียนเป็นสหกรณ์ได้ แต่มีเป้าหมายของการยกระดับกิจการและการ ดำเนินกิจการของกลุ่มในรูปแบบสหกรณ์ในอนาคต
- ง. กลุ่มพึ่งตนเอง เป็นการรวมตัวของเกษตรกรที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ ร่วมกันและเป็นการรวมตัวเพื่อการพึ่งพาตนเองของคนในชุมชน หรือเป็นการรวมกลุ่มแบบเฉพาะ กิจ เพื่อให้การทำมาหากินของชุมชนโดยส่วนรวมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด แต่ เมื่อกลุ่มมีการดำเนินการและมีความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพในการดำเนินธุรกิจก็สามารถ ยืด จดทะเบียนเพื่อรับรองกิจการของกลุ่มให้ถูกต้องตามกฎหมายได้ทั้งในรูปแบบของสหกรณ์หรือ วิสาหกิจชุมชน

ตารางที่ 5 ข้อเด่น-ข้อด้อย ของสถาบันเกษตรกรแต่ละรูปแบบ

สถาบันเกษตรกร		ข้อเด่น	ข้อด้อย
กลุ่มทางการ	สหกรณ์	- มีกฎหมายรองรับ และมีระเบียบข้อบังคับของกลุ่มชัดเจน - สามารถตรวจสอบทางการเงินและบัญชีได้ - สามารถเข้าถึงแหล่งทุนทางการเงิน หรือ การขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ได้ง่าย	- การดำเนินงานบางขั้นตอนยุ่งยาก โดยเฉพาะด้านการเงินและบัญชี การแก้ไขข้อบังคับสหกรณ์ เกษตรกรต้องมีความรู้ในการบริหารจัดการกลุ่ม
	วิสาหกิจชุมชน	- มีกฎหมายรองรับ และมีความยืดหยุ่นในการดำเนินธุรกิจ - สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนทางการเงินได้ง่ายแน่นอนกว่าสหกรณ์	- ไม่มีการตรวจสอบด้านการเงินและบัญชีที่ได้มาตรฐานจากหน่วยงานอื่นเช่นเดียวกับสหกรณ์
กลุ่มไม่เป็นทางการ	เตรียมสหกรณ์	- สามารถยกระดับการดำเนินธุรกิจในรูปแบบสหกรณ์และจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ได้เมื่อเกษตรกรมีความพร้อม	- ไม่สามารถทำสัญญาซื้อขายได้เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ - การได้รับการสนับสนุนและเข้าถึงแหล่งทุนทางการเงินค่อนข้างยาก
	กลุ่มพึ่งตนเอง	- เป็นกลุ่มขนาดเล็ก มีความคล่องตัวสูง - ไม่มีกฎระเบียบ/กฎหมายมาบังคับ	- ไม่สามารถทำสัญญาซื้อขายได้เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ - การได้รับการสนับสนุนและเข้าถึงแหล่งทุนทางการเงินค่อนข้างยาก

ตารางที่ 6 สรุปจำนวนสถาบันเกษตรกรแบ่งตามกลุ่มพื้นที่

สถาบันเกษตรกร กลุ่มพื้นที่	สหกรณ์	วิสาหกิจชุมชน	เตรียมสหกรณ์	พึ่งตนเอง	รวม (กลุ่ม)
ปีง-กลอง	2	17	5	12	36
กก-โขง	-	5	-	8	13
น่าน	4	7	-	11	22
สาละวิน	3	1	2	1	7
จำนวนกลุ่ม	9	30	7	32	78
สมาชิกกลุ่ม	564	332	898	718	2,512
เงินทุนกลุ่ม	11,680,539.22	2,089,224.00	3,681,506.00	2,420,207.00	19,871,476.22

ที่มา: กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาสถาบันเกษตรกร (2563)

ทั้งนี้กลุ่มงานส่งเสริมและพัฒนาสถาบันเกษตรกรของ สวพส. ได้วิเคราะห์และประเมินสถาบันเกษตรกร โดยใช้เกณฑ์การประเมินที่พัฒนาขึ้นเพื่อประเมินระดับความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกรในรูปแบบต่างๆ และเป็นแผนที่นำทางในการพัฒนาสถาบันเกษตรกรแต่ละแห่งให้เหมาะสมกับระดับการพัฒนาของชุมชน โดยมีการจัดระดับความเข้มแข็งของกลุ่มสถาบันเกษตรกรออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ระดับดีเยี่ยม (A) คือ สถาบันเกษตรกรที่มีความเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการด้านการผลิตและการตลาดได้ด้วยตนเอง เป็นที่ยอมรับของหน่วยงานภายนอก หรือสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการกลุ่มและการตลาดได้ ระดับดี (B) คือ สถาบันเกษตรกรมีการวางแผนและดำเนินกิจกรรมได้ในระดับหนึ่ง เจ้าหน้าที่ สวพส. เป็นพี่เลี้ยงคอยให้คำแนะนำเป็นครั้งคราว และควรได้รับการพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารจัดการกลุ่ม การตลาด และการเงิน ระดับพอใช้ (C) คือ สถาบันเกษตรกรที่อยู่ระหว่างการเริ่มต้น สมาชิกกลุ่มยังมีความรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มไม่มากนัก เกษตรกรต้องได้รับการฝึกอบรมให้ความรู้ และมีเจ้าหน้าที่ สวพส. คอยเป็นพี่เลี้ยงอย่างใกล้ชิด โดยมีตัวบ่งชี้คุณลักษณะของสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ตามตารางที่ 2 ในหน้าที่ 13 ซึ่งสรุปข้อมูลสถาบันเกษตรกรในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 78 กลุ่ม ดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 สรุปข้อมูลสถาบันเกษตรกรในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง

ปี-กลอง	ที่	ชื่อสถาบันเกษตรกร	สถานะกลุ่ม	ความเข้มแข็ง	สมาชิก	เงินทุนกลุ่ม	กิจกรรม/ลักษณะธุรกิจ	ผู้นำกลุ่ม
ดอยปุย	1	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านดอยปุย	วิสาหกิจชุมชน	B	17	32,000.00	ท่องเที่ยว	รต.ชุนตร์ หวังวนรัตน์
	2	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักและองุ่นบ้านดอยปุย	วิสาหกิจชุมชน	B	12	678,439.00	ผลิตและจำหน่ายผัก	นายไตรภพ แซ่ย่าง
	3	กลุ่มไม้ดอกบ้านดอยปุย	พึ่งตนเอง	C	4	100,000.00	ผลิตและจำหน่ายไม้ดอก	นายยุทธชัย แซ่ลี
โหล่งขอด	4	กลุ่มผู้ปลูกลำไยบ้านแม่สาหร่ายนาเลา	พึ่งตนเอง	C	17	32,000.00	สินเชื่อปัจจัยการผลิต	นายเกียรติภูมิ กะเตอร์
	5	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกกาแฟบ้านแม่สาหร่ายป่าเมี่ยง	วิสาหกิจชุมชน	C	25	66,460.00	ผลิตและรวบรวมกาแฟจำหน่าย	นายทองมิตร คำมงคล
	6	กลุ่มเกษตรกรปลูกไม้ดอกเพื่อตัดไม้ดอกบ้านแม่สาหร่ายนาเลา	พึ่งตนเอง	B	11	118,000.00	ผลิตและส่งไม้ดอกจำหน่าย สินเชื่อปัจจัยการผลิต	นายประดิษฐ์ คำโพธิ์
ปางแดงใน	7	วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมย้อมสีธรรมชาติปางแดงใน	วิสาหกิจชุมชน	A	33	94,277.00	ผลิตและจำหน่ายผ้าทอ	นางออง ลายคำ
	8	กลุ่มเตรียมสหกรณ์โครงการขยายผลโครงการหลวงปางแดงใน	เตรียมสหกรณ์	A	55	523,502.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	นายณรงค์ ลุงคำ
ปางมะโอ	9	กลุ่มวิสาหกิจผู้ปลูกกาแฟอาราบิก้าบ้านปางมะโอ	วิสาหกิจชุมชน	C	23	19,950.00	ผลิตและจำหน่ายกาแฟ	นายศรีบุญ สีเขียว
	10	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพร	วิสาหกิจชุมชน	B	11	29,337.00	ผลิตและจำหน่ายสมุนไพร	นางราตรี พันธุ์คำ
ห้วยเป้า	11	วิสาหกิจชุมชนโครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ห้วยเป้า	วิสาหกิจชุมชน	B	41	263,065.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	นายศวิษฐ์ สอนมณี
	12	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์จากมะแตง	วิสาหกิจชุมชน	A	14	35,274.00	ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์มะแตง	นางลำดวน อุดภิระ
	13	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกมะม่วงบ้านห้วยเป้า	วิสาหกิจชุมชน	B	33	26,390.00	สินเชื่อปัจจัยการผลิต	นายวิญญู วงศ์อินทร์
	14	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกกระเทียมบ้านห้วยเป้า	วิสาหกิจชุมชน	B	13	120,500.00	สินเชื่อปัจจัยการผลิต	นายสินวน ปาวะสาน
	15	กลุ่มผู้เลี้ยงหมูหลุมบ้านห้วยเป้า	พึ่งตนเอง	C	25	31,880.00	ผลิตและจำหน่ายหมูหลุม	นายอุดร การะหงษ์
	16	กลุ่มผู้ปลูกผักโครงการพัฒนาฯ พื้นที่สูงห้วยเป้า	พึ่งตนเอง	C	10	15,600.00	ผลิตและรวบรวมผักจำหน่าย	นายศวิษฐ์ สอนมณี
ป่าแป๋	17	วิสาหกิจกลุ่มผู้ปลูกผักบ้านปางมะกล้วย	วิสาหกิจชุมชน	A	7	40,000.00	ผลิตและรวบรวมผักจำหน่าย	นายเฉลียว วิไล
	18	วิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนตำบลป่าแป๋	วิสาหกิจชุมชน	B	55	71,170.00	รวบรวมใบชาจำหน่าย	นางนิตยา อำภา
ผาแตก	19	กลุ่มเกษตรกรผาแตก	พึ่งตนเอง	B	53	95,000.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	นายสุคำ สุเต็ง
	20	กลุ่มปศุสัตว์	พึ่งตนเอง	B	6	41,636.00	จำหน่ายสุกร	นางสาย สายปัด
	21	กลุ่มผู้ปลูกผักในโรงเรียน	พึ่งตนเอง	B	12	21,200.00	ผลิตและจำหน่ายผัก	นายเสาร์คำ ทุตะอะ

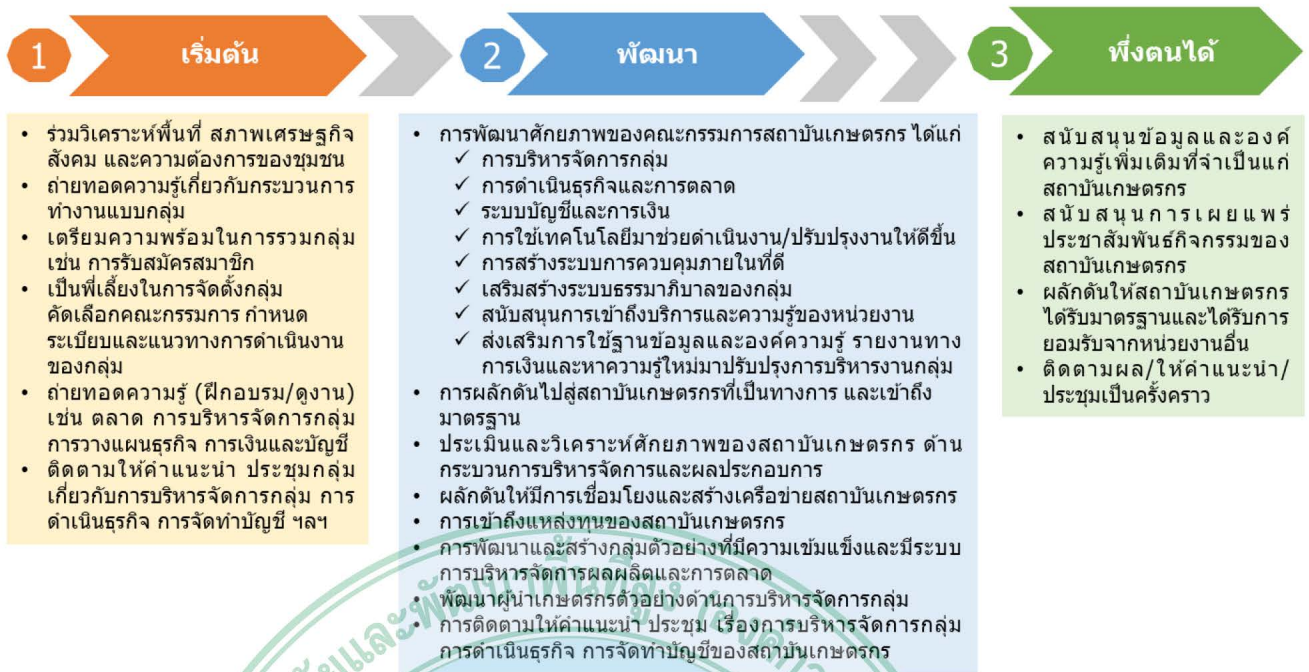
ปี-กลอง	ที่	ชื่อสถาบันเกษตรกร	สถานะกลุ่ม	ความ เข้มแข็ง	สมาชิก	เงินทุนกลุ่ม	กิจกรรม/ลักษณะธุรกิจ	ผู้นำกลุ่ม
ปางหินฝน	22	สหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงปางหินฝน จำกัด	สหกรณ์	B	108	712,526.29	รวบรวมผลผลิตจำหน่าย	นายมานิตย์ แสง่าง
	23	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักในโรงเรียนตำบลปางหินฝน	วิสาหกิจชุมชน	B	20	329,734.00	สินเชื่อปัจจัยการผลิต	
แม่มะลอ	24	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักในโรงเรียน	วิสาหกิจชุมชน	B	28	156,115.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	นายสมพร สิริวงศ์วัฒนกิจ
	25	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงหมูบ้านใหม่พัฒนาสันติ	วิสาหกิจชุมชน	B	47	516,800.00	รวบรวมผลผลิตจำหน่าย	
	26	กลุ่มผู้ปลูกถั่วเหลือง	พึ่งตนเอง	B	27	40,000.00	สินเชื่อปัจจัยการผลิต	
	27	กลุ่มหมูหลุมแม่วาก	พึ่งตนเอง	C	15	25,000.00	สินเชื่อปัจจัยการผลิต	
ปากกล้วย	28	กลุ่มเตรียมสหกรณ์โครงการขยายผลฯ ปากกล้วย	เตรียมสหกรณ์	B	58	498,321.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	นายเจี๊ยะ แซ่ยะ
ดอยปุย	1	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบ้านดอยปุย	วิสาหกิจชุมชน	B	17	32,000.00	ท่องเที่ยว	รต.ชุนตร์ หวังวันรัตน์
	2	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักและองุ่นบ้านดอยปุย	วิสาหกิจชุมชน	B	12	678,439.00	ผลิตและจำหน่ายผัก	
	3	กลุ่มไม้ดอกบ้านดอยปุย	พึ่งตนเอง	C	4	100,000.00	ผลิตและจำหน่ายไม้ดอก	
โหล่งซอด	4	กลุ่มผู้ปลูกลำไยบ้านแม่สาหร่ายนาเลา	พึ่งตนเอง	C	17	32,000.00	สินเชื่อปัจจัยการผลิต	นายเกียรติภูมิ ก๊ะเตอร์
	5	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกกาแฟบ้านแม่สาหร่ายป่าเมียง	วิสาหกิจชุมชน	C	25	66,460.00	ผลิตและรวบรวมกาแฟจำหน่าย	
	6	กลุ่มเกษตรกรปลูกไม้ดอกเพื่อตัดไม้ดอกบ้านแม่สาหร่ายนาเลา	พึ่งตนเอง	B	11	118,000.00	ผลิตและส่งไม้ดอกจำหน่าย	
ปางแดงใน	7	วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมย้อมสีธรรมชาติปางแดงใน	วิสาหกิจชุมชน	A	33	94,277.00	ผลิตและจำหน่ายผ้าทอ	นางออง ลายคำ
	8	กลุ่มเตรียมสหกรณ์โครงการขยายผลฯ ปางแดงใน	เตรียมสหกรณ์	A	55	523,502.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	
ปางมะโอ	9	กลุ่มวิสาหกิจผู้ปลูกกาแฟอราบิก้าบ้านปางมะโอ	วิสาหกิจชุมชน	C	23	19,950.00	ผลิตและจำหน่ายกาแฟ	นายศรัณู สีเขียว
	10	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสมุนไพร	วิสาหกิจชุมชน	B	11	29,337.00	ผลิตและจำหน่ายสมุนไพร	
ห้วยเป้า	11	วิสาหกิจชุมชนโครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ห้วยเป้า	วิสาหกิจชุมชน	B	41	263,065.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	นายศวิษฐ์ สอนมณี
	12	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์จากมะแต	วิสาหกิจชุมชน	A	14	35,274.00	ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์มะแต	
	13	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกมะม่วงบ้านห้วยเป้า	วิสาหกิจชุมชน	B	33	26,390.00	สินเชื่อปัจจัยการผลิต	นายวิญญู วงศ์อินทร์
	14	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกกระเทียมบ้านห้วยเป้า	วิสาหกิจชุมชน	B	13	120,500.00	สินเชื่อปัจจัยการผลิต	
	15	กลุ่มผู้เลี้ยงหมูหลุมบ้านห้วยเป้า	พึ่งตนเอง	C	25	31,880.00	ผลิตและจำหน่ายหมูหลุม	นายอุดร การะหงษ์
	16	กลุ่มผู้ปลูกผักโครงการพัฒนาฯ พื้นที่สูงห้วยเป้า	พึ่งตนเอง	C	10	15,600.00	ผลิตและรวบรวมผักจำหน่าย	
ป่าแป๋	17	วิสาหกิจกลุ่มผู้ปลูกผักบ้านปางมะกล้วย	วิสาหกิจชุมชน	A	7	40,000.00	ผลิตและรวบรวมผักจำหน่าย	นายเฉลียว วิไล

	18	วิสาหกิจแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนตำบลป่าแป๋	วิสาหกิจชุมชน	B	55	71,170.00	รวบรวมใบชาจำหน่าย	นางนิตยา อ่ำภา
ปี-กลาง	ที่	ชื่อสถาบันเกษตรกร	สถานะกลุ่ม	ความเข้มแข็ง	สมาชิก	เงินทุนกลุ่ม	กิจกรรม/ลักษณะธุรกิจ	ผู้นำกลุ่ม
ผาแตก	19	กลุ่มเกษตรกรผาแตก	พึ่งตนเอง	B	53	95,000.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	นายสุคำ สู่ตั้ง
	20	กลุ่มปศุสัตว์	พึ่งตนเอง	B	6	41,636.00	จำหน่ายสุกร	นางสาย สายปัด
	21	กลุ่มผู้ปลูกผักในโรงเรือน	พึ่งตนเอง	B	12	21,200.00	ผลิตและจำหน่ายผัก	นายเสาร์คำ ทูเดอะ
ปางหินฝน	22	สหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงปางหินฝน จำกัด	สหกรณ์	B	108	712,526.29	รวบรวมผลผลิตจำหน่าย	นายมานิตย์ แซ่ย่าง
	23	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักในโรงเรือนตำบลปางหินฝน	วิสาหกิจชุมชน	B	20	329,734.00	สินเชื่อบริการปัจจัยการผลิต	
แม่มะลอ	24	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักในโรงเรือน	วิสาหกิจชุมชน	B	28	156,115.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิตทาง	นายสมพร สิริวรรณกิจ
						รวบรวมผลผลิตจำหน่าย		
	25	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงหมูบ้านใหม่พัฒนาสันติ	วิสาหกิจชุมชน	B	47	516,800.00	สินเชื่อบริการปัจจัยการผลิต	นายอัสนี เจริญสุขชีวี
	26	กลุ่มผู้ปลูกถั่วเหลือง	พึ่งตนเอง	B	27	40,000.00	สินเชื่อบริการปัจจัยการผลิต	นายเจริญ สิงห์คำ
	27	กลุ่มหมูหลุมแม่วาก	พึ่งตนเอง	C	15	25,000.00	สินเชื่อบริการปัจจัยการผลิต	นายสายัน กาไว
ปากกล้วย	28	กลุ่มเตรียมสหกรณ์โครงการขยายผลฯ ปากกล้วย	เตรียมสหกรณ์	B	58	498,321.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	นายเจี๊ยะ แซ่ยะ
คลองลาน	29	กลุ่มเตรียมสหกรณ์บ้านสุขวิจิตรพัฒนา	เตรียมสหกรณ์	B	20	98,667.00	สินเชื่อบริการปัจจัยการผลิต	นางสาวนทลี พรศักดิ์ศิริกุล
	30	กลุ่มเตรียมสหกรณ์บ้านอุดมทรัพย์	เตรียมสหกรณ์	B	29	262,770.00	จำหน่ายของชำ	นายทองศิษฐ์ จอมศิริวัฒน์
	31	กลุ่มเตรียมสหกรณ์บ้านน้ำพระทัย	เตรียมสหกรณ์	B	38	180,364.00	สินเชื่อบริการปัจจัยการผลิต	นายมนัส วงศ์ทองจันทร์
	32	กลุ่มเกษตรกรคลองลาน	พึ่งตนเอง	C	15	-	เลี้ยงหมูและปลูกผัก	นางสาวนทลี พรศักดิ์ศิริกุล
ห้วยเขย่ง	33	สหกรณ์การเกษตรการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ห้วยเขย่ง จำกัด	สหกรณ์	B	79	544,258.23	รับซื้อผลผลิตทางการเกษตร	นายครรชิต จันทร์ปัญญา
	34	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรบ้านห้วยเขย่ง	วิสาหกิจชุมชน	B	22	50,000.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต สินเชื่อ	นายคำแสง มีทา
	35	กลุ่มผู้ปลูกผัก 70 ไร่ บ้านห้วยเขย่ง	พึ่งตนเอง	B	13	50,000.00	จำหน่ายวัสดุทางการเกษตร	นายบุญเรือง จันทร์การณสุกุล
ห้วยน้ำขาว	36	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผู้ปลูกผักในโรงเรือน	วิสาหกิจชุมชน	C	13	213,206.00	ผลิตและจำหน่ายผัก	นายศรัณย์ชัยศักดิ์ เจริญชัยกุล

กก-โขง	ที่	ชื่อสถาบันเกษตรกร	สถานะกลุ่ม	ความเข้มแข็ง	สมาชิก	เงินทุนกลุ่ม	กิจกรรม/ลักษณะธุรกิจ	ผู้นำกลุ่ม
วาวิ	37	กลุ่มเกษตรกรบ้านห้วยไต้ (แม่ฉางข้าว)	พึ่งตนเอง	B	62	10,130.00	ผลิตและจำหน่ายผัก	นางศุภกร อุดมวรกิจ
	38	กลุ่มพัฒนาและแปรรูปผลิตภัณฑ์กาแฟลิ้นช้าง	พึ่งตนเอง	B	10	94,000.00	จัดหาปัจจัยการผลิต จำหน่ายและแปรรูปผลิตภัณฑ์กาแฟ	นายชาติ ศิริคามสุข
	39	วิสาหกิจชุมชนบ้านแสนเจริญ	วิสาหกิจชุมชน	B	10	5,000.00	ผลิตและจำหน่ายผัก	นายช่อ จูเปาะ
	40	กลุ่มเกษตรกรโครงการขยายผลโครงการหลวงวาวิ	พึ่งตนเอง	B	98	276,655.00	จัดหาปัจจัยการผลิตจำหน่าย	นายสรภรณ์ พิมพ์พวง
	41	กลุ่มผู้ปลูกผักดอยช้าง	พึ่งตนเอง	B	19	5,560.00	ผลิตและจำหน่ายผักอินทรีย์	นายสรภรณ์ พิมพ์พวง
	42	กลุ่มผู้ปลูกชา	พึ่งตนเอง	C	13	5,000.00	ผลิตและจำหน่ายชา	นายเอกพันธ์ พงษ์อนุรักษภูมิ
	43	กลุ่มปศุสัตว์	พึ่งตนเอง	C	10	13,500.00	ผลิตและจำหน่ายหมู	นายวัชรพล เยเบียง
แม่สลอง	44	กลุ่มวิสาหกิจแม่สลองพืชผล (กลุ่มผัก)	วิสาหกิจชุมชน	B	45	236,265.00	ผลิตและจำหน่ายผัก	นายอาผา เมียแซ
	45	กลุ่มวิสาหกิจชากระ (ชากระคอฟฟี่) แม่จันทอง	วิสาหกิจชุมชน	B	42	25,840.00	ผลิตและจำหน่ายกาแฟ	นายไพศาล โช้เซ
ดอยกลาง	46	ผู้ปลูกไม้ดอกพื้นที่บ้านดอยกลาง	พึ่งตนเอง	B	13	12,660.00	ผลิตและจำหน่ายไม้ดอก	นางจันทร์แดง กาญจนพิชญ์
	47	กลุ่มวิสาหกิจกาแฟดอยกลาง (ปางต้นเตื่อ)	วิสาหกิจชุมชน	B	40	15,800.00	ผลิต รวบรวม แปรรูป และจำหน่ายผลิตภัณฑ์กาแฟ	นางละไม สมมะโน
	48	กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกองุ่น	พึ่งตนเอง	B	22	-	ผลิตและจำหน่ายองุ่น	นายณัฐพัฒน์ เต่าคำ
ห้วยก้างปลา	49	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนลุ่มน้ำจัน	วิสาหกิจชุมชน	B	10	3,300.00	ผลิตและจำหน่ายผักอินทรีย์	นายเกาซิง แซ่กง

บ้าน	ที่	ชื่อสถาบันเกษตรกร	สถานะกลุ่ม	ความ เข้มแข็ง	สมาชิก	เงินทุนกลุ่ม	กิจกรรม/ลักษณะธุรกิจ	ผู้นำกลุ่ม
แม่จริม	50	วิสาหกิจชุมชนผักปลอดภัยแม่จริม	วิสาหกิจชุมชน	A	112	47,179.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต รวบรวมผลผลิตจำหน่าย	นายวิศิศักดิ์ อินมะโน
ปางยาง	51	กลุ่มเกษตรกรโครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ ปางยาง	พึ่งตนเอง	B	26	9,000.00	จัดหาปัจจัยการผลิตจำหน่าย	นายสมชาย พนะลัก
ถ้ำเวียงแก	52	สหกรณ์การเกษตรขยายผลฯ ถ้ำเวียงแก จำกัด	สหกรณ์	B	68	426,639.00	จัดหาปัจจัยการผลิตจำหน่าย	นายณพล ปทุมไพโรจน์
	53	วิสาหกิจชุมชนพืชปลอดสารพิษบ้านปางแก	วิสาหกิจชุมชน	B	16	270,000.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต ส่งผลิตผลให้โครงการหลวง	นายแสวง แซ่ท้าว
	54	วิสาหกิจชุมชนมอนไรซ์บ้านถ้ำเวียงแกผาหมี่	วิสาหกิจชุมชน	C	15	40,000.00	จำหน่ายข้าว	นายธนโชติ ศิลป์ท้าว
	55	กลุ่มหัตถกรรมบ้านถ้ำเวียงแกผาหมี่	พึ่งตนเอง	C	16	94,277.00	รวมกลุ่มจำหน่ายหัตถกรรม	นางรัชนิวรรณ พงษ์ทองโรจน์
ขุนสถาน	56	สหกรณ์การเกษตรขยายผลโครงการขยายผลขุนสถาน จำกัด	สหกรณ์	B	63	3,422,337.74	สินเชื่อ และจัดหาปัจจัยการผลิต	นายคมสัน ยั่งยืนสกุล
	57	กลุ่มผู้ปลูกผักบ้านเซตวัน	พึ่งตนเอง	C	30	100,000.00	ผลิตและจำหน่ายผัก	นางโสระยา คำแก้ว
น้ำแบ่ง	58	สหกรณ์การเกษตรขยายผลโครงการขยายผลน้ำแบ่ง จำกัด	สหกรณ์	C	52	2,619,217.59	สินเชื่อ และจัดหาปัจจัยการผลิต	นายวิชาญ ตระกูลพิทักษ์กิจ
น้ำแขวง	59	สหกรณ์การเกษตรขยายผลโครงการขยายผลน้ำแขวง จำกัด	สหกรณ์	C	73	2,328,192.00	สินเชื่อ และจัดหาปัจจัยการผลิต	นายสังวาลย์ คำลา
	60	กลุ่มผู้ปลูกผัก	พึ่งตนเอง	C	17	64,000.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	นายชนะ อินคำ
	61	กลุ่มผู้ปลูกถั่วเหลือง	พึ่งตนเอง	C	28	45,000.00	จัดหาเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองจำหน่าย	นายจิราวัชร ยาแก้ว
สะเนียน	62	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเกษตรกรปลอดภัยคุณภาพสูงบ้านวังตาว	วิสาหกิจชุมชน	C	20	7,000.00	รวมกันผลิตผักใน/นอกโรงเรือน	นายอนันต์ โนนิล
	63	กลุ่มผู้ปลูกเงาะ	พึ่งตนเอง	C	48	12,000.00	รวมกลุ่มจำหน่ายผลผลิต	นายโชคชัย แซ่เตือ
โป่งคำ	64	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสมุนไพรบ้านศรีบุญเรือง	วิสาหกิจชุมชน	B	10	134,500.00	ผลิตและจำหน่ายเครื่องสำอางสมุนไพร	นางดวงนภา บุญพรม
	65	กลุ่มผู้ปลูกผักในโรงเรือนโครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ โป่งคำ	พึ่งตนเอง	B	13	-	ผลิตและรวบรวมผักจำหน่าย	นางเสนา กานนท์
บ่อเกลือ	66	วิสาหกิจชุมชนผู้ผลิตกาแฟบ้านห้วยโตน	วิสาหกิจชุมชน	B	67	69,860.00	ผลิตและจำหน่ายกาแฟ	นายหมั่น ใจปิง
	67	กลุ่มผู้ปลูกผักและไม้ผล บ้านสว่า	พึ่งตนเอง	B	24	120,000.00	ผลิตและจำหน่ายผักและไม้ผล	นายประดิษฐ์ ภูติ
	68	กลุ่มผู้ปลูกผักและไม้ผล บ้านห้วยโตน	พึ่งตนเอง	B	21	450,000.00	ผลิตและจำหน่ายผักและไม้ผล	นายหมั่น ใจปิง
วังไผ่	69	วิสาหกิจชุมชนกลุ่มข้าวกล้องดอຍบ้านวังไผ่	วิสาหกิจชุมชน	C	20	37,280.00	รวบรวมและแปรรูปข้าวจำหน่าย	นายนิรันดร์ ตระกูลทรัพย์ดี
	70	กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านใหม่	พึ่งตนเอง	B	33	379,366.00	จำหน่ายผัก และออมทรัพย์	นางธิดา ชันทะสี
น้ำเค็ม	71	กลุ่มผู้ปลูกผักบ้าน (น้ำเค็ม)	พึ่งตนเอง	B	26	13,000.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต รวบรวมผักจำหน่าย ออมทรัพย์	นายจักรภัทร สีมพุด

สาละวิน	ที่	ชื่อสถาบันเกษตรกร	สถานะกลุ่ม	ความ เข้มแข็ง	สมาชิก	เงินทุนกลุ่ม	กิจกรรม/ลักษณะธุรกิจ	ผู้นำกลุ่ม
สบเมย	72	สหกรณ์เกษตรกรโครงการขยายผลฯ สบเมย จำกัด	สหกรณ์	A	97	381,366.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต รวบรวมผลผลิตจำหน่าย แปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชท้องถิ่น ออมทรัพย์	นายนิติ สวรรค์บัวตอง
พบพระ	73	สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ จำกัด	สหกรณ์	A	51	431,215.37	จำหน่ายปัจจัยการผลิต รวบรวมผลผลิตจำหน่าย	นางทรง เพชรศิริราษฎร์ นางหม่อ แซ่ว่าง
แม่สลอง	74	สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลอง จำกัด	สหกรณ์	A	92	915,063.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต รวบรวมผลผลิตจำหน่าย	นายธันวา เวียงแมนเมฆ
สบโขง	75	ผู้ปลูกมะเขือเทศลูกท้อ	พึ่งตนเอง	B	33	150,873.00	ผลิตและจำหน่ายมะเขือเทศ	นายสมหวัง เสริมมดิวังค์
ผาผึ้ง- ศรีศิริรักษ์	76	กลุ่มเตรียมสหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงฯ ผาผึ้ง-ศรีศิริรักษ์	เตรียมสหกรณ์	B	72	204,400.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต	นายเก่ง แซ่ว่าง
แม่สามแลบ	77	กลุ่มเตรียมสหกรณ์โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ แม่สามแลบ	เตรียมสหกรณ์	B	60	321,200.00	จำหน่ายปัจจัยการผลิต รวบรวมผลผลิตจำหน่าย	นายชาติชาย ชีโน
	78	วิสาหกิจชุมชนผ้าทอมือกะเหรี่ยงบ้านแม่ตอละ	วิสาหกิจชุมชน	C	18	41,635.00	ผลิตและจำหน่ายผ้าทอมือ	นางอารี บุชบาศรีไสว

ภาพที่ 5 กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาสถาบันเกษตรกรของ สวพส.

จากภาพที่ 5 กระบวนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจาก สวพส. แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ช่วงเริ่มต้น เป็นระยะที่เกษตรกรมีความตั้งใจในการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินธุรกิจ หรือต้องการแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่ร่วมกัน ในระยะนี้เจ้าหน้าที่ สวพส. จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการ ขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่มเกษตรกร คอยให้คำแนะนำและเป็นพี่เลี้ยงที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด รวมทั้งช่วยจัดหา ช่องทางการตลาดและปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจการของกลุ่ม โดยส่วนใหญ่แล้วจะเริ่มจาก การรวมตัวกันเป็นกลุ่มพึ่งตนเองหรือกลุ่มเตรียมสหกรณ์ เมื่อกลุ่มเกษตรกรมีความพร้อมและได้รับการ ถ่ายทอดความรู้ในด้านต่างๆ เช่น การตลาด การบริการจัดการกลุ่ม การวางแผนธุรกิจ การเงินและบัญชี ฯลฯ จนสามารถบริหารจัดการกลุ่มได้ในระดับหนึ่งแล้ว ขึ้นต่อไปเจ้าหน้าที่จะผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่ม อย่างเป็นทางการเพื่อขยายธุรกิจ และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน การสนับสนุนจากหน่วยงาน ภายนอก เพิ่มอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง และยกระดับมาตรฐานการผลิต หรือเพื่อระดมเงินทุน หมุนเวียนในการประกอบกิจการของกลุ่ม ซึ่งจัดอยู่ใน ระยะพัฒนา ที่เป็นช่วงของการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม เกษตรกรให้สามารถดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืน อันนำไปสู่ ระยะพึ่งตนได้ คือกลุ่มเกษตรกรได้รับมาตรฐาน และการยอมรับจากหน่วยงานภายนอก เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่มและการตลาด ที่มีผล การดำเนินงานต่อเนื่อง สามารถเชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายที่เกิดจากการขับเคลื่อนของกลุ่มเกษตรกร โดย กลุ่มเกษตรกรเป็นผู้บริหารจัดการกลุ่ม และมีเจ้าหน้าที่ สวพส. หรือหน่วยงานภาคีเป็นที่ปรึกษาเท่านั้น ทั้งนี้จากการศึกษาลักษณะธุรกิจของสถาบันเกษตรกรทั้ง 78 กลุ่ม ร่วมกับนักพัฒนาในกลุ่มงานส่งเสริมและ พัฒนาสถาบันเกษตรกร พบว่า ลักษณะการรวมกลุ่มเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง มีรูปแบบธุรกิจที่แตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมของพื้นที่ ชนิดพืชหรือสินค้าที่กลุ่มเกษตรกรผลิตได้ ความพร้อมของกลุ่ม และขนาดธุรกิจ โดยสามารถคัดเลือกสถาบันเกษตรกรที่มีความเข้มแข็งอยู่ในระดับดี

และดีเยี่ยม เพื่อเป็นต้นแบบความสำเร็จของการพัฒนาสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง โดยพิจารณาจากความหลากหลายของรูปแบบธุรกิจและภูมิสังคมบนพื้นที่สูง จำนวน 8 กลุ่ม ตามตารางที่ 8

ตารางที่ 8 สถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่มีแนวปฏิบัติที่ดี 8 กลุ่ม

สถานะกลุ่ม	ชื่อสถาบันเกษตรกร	พื้นที่	ชาติพันธุ์	ความเข้มแข็ง
สหกรณ์	1. สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สอง จำกัด	แม่สอง	กะเหรี่ยง	A
	2. สหกรณ์การเกษตรโครงการขยายผลโครงการหลวงสบเมย จำกัด	สบเมย	กะเหรี่ยง	A
	3. สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพหุพระ จำกัด	พหุพระ	ม้ง	A
วิสาหกิจชุมชน	4. วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมย้อมสีธรรมชาติปางแดงใน	ปางแดงใน	ดาราอั้ง	A
	5. วิสาหกิจชุมชนผักปลอดภัยแม่จริม	แม่จริม	คนเมือง	A
	6. วิสาหกิจจากแปดอยลาง (ปางต้นเตื่อ)	ดอยลาง	คนเมือง	B
เตรียมสหกรณ์	7. กลุ่มเตรียมสหกรณ์โครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ แม่สามแลบ	แม่สามแลบ	กะเหรี่ยง	B
พึ่งตนเอง	8. กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านใหม่	วังไผ่	เมี่ยน	B

4.2.1 สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สอง จำกัด

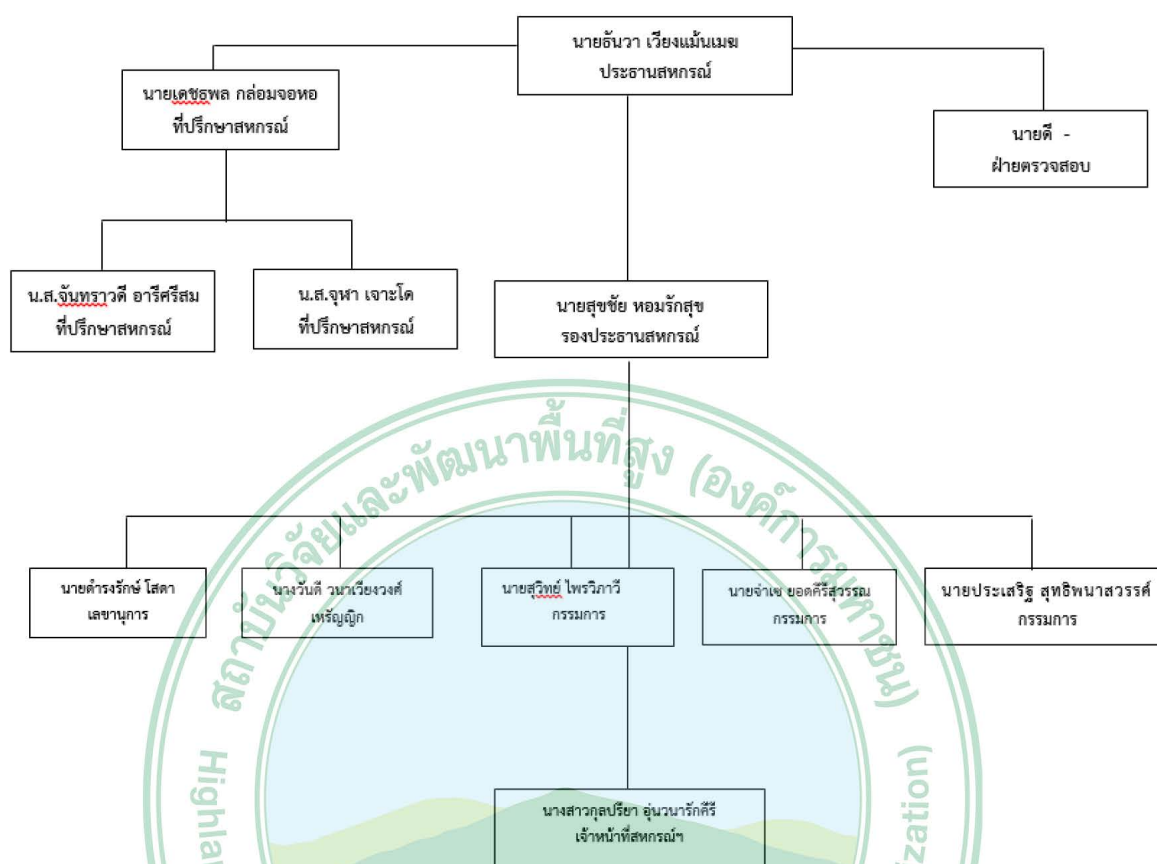
1) ลักษณะธุรกิจของกลุ่ม

โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สอง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก มีพื้นที่ดำเนินงานครอบคลุม 62 กลุ่มบ้าน ประชากร 3,265 ครัวเรือน 11,687 คน ทั้งหมดเป็นชาวกะเหรี่ยงที่ดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวไร่หรือข้าวนาไว้บริโภคในครัวเรือน และปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ พริกกะเหรี่ยง บุก เนียง และพลู ฯลฯ เป็นพืชสร้างรายได้ ชุมชนในแม่สอง ตั้งอยู่ในพื้นที่ทุรกันดาร ห่างไกลจากเมือง การคมนาคมขนส่งลำบาก ถนนเป็นดินลูกรังสลับกับซีเมนต์ในบางจุด ทำให้การเข้าถึงบริการของภาครัฐไม่ทั่วถึง การดำเนินงานในระยะแรกของโครงการจึงเป็นไปเพื่อการพัฒนาอาชีพด้านการเกษตรและบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ส่งเสริมการปลูกไม้ผลและผักผลเป็นหลัก เช่น เสาวรส อาโวคาโด ส้มโอ กาแฟ พริกหวาน พักทองญี่ปุ่น มะเขือเทศเชอรี่ แตงกวา และบัตเตอร์นัต เป็นต้น โดยแบ่งพื้นที่การดำเนินงานพัฒนาออกเป็น 3 โซน เพื่อความสะดวกในการบริหารจัดการ เมื่อเกษตรกรได้รับการส่งเสริมพืชทางเลือก จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาด้านการตลาดเพื่อรองรับผลผลิต ประกอบกับในขณะนั้นเกษตรกรประสบปัญหาผลผลิตข้าวโพดตกต่ำ พืชผักบางชนิดที่ส่งขายให้กับพ่อค้าคนกลางถูกเอาเปรียบเรื่องน้ำหนักและราคารับซื้อผลผลิต เนื่องจากไม่มีที่เก็บรักษาผลผลิตประกอบกับความต้องการรายได้เพื่อนำมาเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนทำให้ต้องจำหน่ายผลผลิตให้หมดตามฤดูกาล นอกจากนี้ชาวบ้านยังประสบปัญหาการขาดความรู้ด้านการผลิตที่ถูกต้อง ส่งผลให้ได้ผลผลิตที่มีปริมาณน้อย คุณภาพไม่ตรงตามความต้องการของตลาด รวมทั้งมีต้นทุนการผลิตสูงจากค่าขนส่งปัจจัยการผลิต เนื่องจากการคมนาคมขนส่งมีความยากลำบาก จากปัญหาความเดือดร้อนดังกล่าวและบริบทของพื้นที่ ผู้ใหญ่บ้านและแกนนำของชุมชนบ้านแม่ระเมิงจึงร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาเพื่อช่วยให้ความเป็นอยู่ของคน

ในชุมชนดีขึ้นและเห็นควรให้มีการจัดตั้งสถาบันเกษตรกรของชุมชนเพื่อมาช่วยบริหารจัดการด้านการผลิตและการตลาดแก่คนในชุมชน โดยเริ่มแรกตั้งเป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์และยึดหลักในการดำเนินงานแบบสหกรณ์ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2557 และในวันที่ 28 ธันวาคม 2559 ได้จดทะเบียนเป็น “สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลอง จำกัด” โดยมีสมาชิกเริ่มแรกจำนวน 45 คน ทุนเรือนหุ้นจำนวน 45,000 บาท ที่ทำการสหกรณ์ตั้งอยู่ในหมู่ 8 บ้านแม่ระเมิง ตำบลแม่สลอง อำเภอสองยาง จังหวัดตาก ปัจจุบันสหกรณ์มีสมาชิกทั้งหมด 92 คน จาก 22 กลุ่มบ้าน ทุนเรือนหุ้น 125,000 บาท ทุนดำเนินงานรวม 854,847 บาท โดยมีการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ดังต่อไปนี้

- ก. ธุรกิจจัดหาปัจจัยการผลิตมาจำหน่าย คือ การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช เมล็ดพันธุ์ และสิ่งของจำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิก โดยสำรวจความต้องการของสมาชิกก่อน สหกรณ์สามารถซื้อวัสดุสิ่งของในราคาถูกกว่าสมาชิกแต่ละคนซื้อเอง เพราะการรวมกันซื้อในปริมาณมากจะทำให้ซื้อได้ในราคาถูก และเมื่อถึงสิ้นปี หากสหกรณ์มีกำไรจะนำเงินจำนวนนี้มาเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามอัตราส่วนที่ทำธุรกิจกับสหกรณ์
- ข. ธุรกิจรวบรวมผลผลิตจำหน่าย เพื่อช่วยให้สมาชิกมีอำนาจในการต่อรอง ผลผลิตจะขายได้ในราคาที่สูงขึ้น สมาชิกไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบในการชั่ง ตวง วัด หรือถูกกดราคา ในปี 2562 มีรายได้จากการจำหน่ายเสาวรส 522,469 บาท พืชผัก 372,291 บาท กาแฟ 582,330 บาท และสุกร 454,100 บาท
- ค. ธุรกิจรับฝากเงิน หรือ ธนาคารชุมชน เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักคุณค่าและประโยชน์ของการออมทรัพย์ อีกทั้งเพื่อเป็นการระดมทุนในสหกรณ์ โดยสหกรณ์จะรับฝากเงินออมทรัพย์จากสมาชิก โดยจะจ่ายดอกเบี้ยในอัตราเดียวกับธนาคารพาณิชย์

สมาชิกของสหกรณ์มีข้อตกลงในการดำเนินธุรกิจร่วมกัน 5 ข้อ ได้แก่ (1) การซื้อขายสินค้าของสหกรณ์ต้องชำระด้วยเงินสดเท่านั้น (2) สหกรณ์จำหน่ายสินค้าที่ถูกต้อง มีเลขที่ทะเบียนสินค้า และผ่านการรองรองเท่านั้น (3) สมาชิกต้องส่งเสริมและพัฒนาด้านสังคม เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การพัฒนาชุมชน การเผยแพร่ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ (4) คณะกรรมการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง (ทุกวันที่ 9 ของเดือน) และ (5) สมาชิกต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์อย่างเคร่งครัด ส่วนการบริหารจัดการและการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์จะมีการบริหารโดยคณะกรรมการของสถาบันเกษตรกรทั้งหมด ไม่มีการจัดจ้างผู้จัดการสหกรณ์ เป็นการทำงานโดยจิตอาสาของคณะกรรมการในการที่จะมาทำงานช่วยสหกรณ์ ตั้งแต่การวางแผนการผลิตและการตลาด จัดหาปัจจัยการผลิตให้กับสมาชิก ควบคุมการผลิตภายใต้มาตรฐานอาหารปลอดภัย (GAP) ติดตามและให้คำแนะนำในแปลง การตรวจวิเคราะห์สารตกค้างในผลผลิต การคัดบรรจุ การขนส่งผลผลิตไปสู่ผู้ซื้อ ตลอดจนการติดต่อประสานกับผู้ซื้อเพื่อติดตามการคืนเงิน โดยได้รับคำแนะนำเรื่องการบริหารจัดการและการดำเนินงานจาก สวพส. สำนักงานสหกรณ์จังหวัดตาก และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ตาก โดยมีแผนการขยายธุรกิจในอนาคต 5 แนวทาง ได้แก่ (1) การพัฒนาร้านค้าสหกรณ์ให้เป็นตลาดสินค้าเกษตรในชุมชน (2) การทำธุรกิจขนส่งน้ำมัน (3) การ

ภาพที่ 6 โครงสร้างคณะกรรมการสหกรณ์ฯ แม่สอง

ภาพที่ 7 ภารกิจการจัดหาปัจจัยการผลิตมาจำหน่ายของสหกรณ์ฯ แม่สอง

2) ปัจจัยความสำเร็จและสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนากลุ่ม

ทรัพยากรมนุษย์ (Man) คือ คณะกรรมการสหกรณ์ เป็นกลุ่มคนสำคัญที่ทำให้การบริหารจัดการกลุ่มของสหกรณ์ฯ แม่สอง สามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เป็นผู้นำชุมชนหรือผู้นำเกษตรกรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ในแต่ละรายสาขาที่มีจิต

สาธารณชนมาช่วยทำงานของสหกรณ์โดยไม่ได้รับผลตอบแทน คอยเป็นที่เล็งให้คำแนะนำปรึกษาแก่สมาชิก รายอื่น และมีการติดตามแปลงอย่างใกล้ชิด ทำให้การผลิตสินค้าเกษตรมีคุณภาพตรงกับความต้องการของ ตลาด ประกอบกับนายธันวา เวียงแมนเมฆ ประธานสหกรณ์ เป็นบุคคลที่มีภาวะผู้นำสูงมี ประสบการณ์ที่ หลากหลายขณะบวชเรียนเนื่องจากได้ไปใช้ชีวิตในต่างจังหวัดเป็นเวลาหลายปี เรียนรู้ได้เร็ว หัวก้าวหน้า เป็นนักคิด นักพูดที่ดี เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งเป็นหุ้นส่วนสำคัญในการ ขับเคลื่อนการพัฒนาสหกรณ์และเป็นกระบอกเสียงในการขยายงานส่งเสริมของ สวพส. ไปยังเกษตรกรราย อื่นในฐานะผู้นำเกษตรกรอีกด้วย อย่างไรก็ตามเกษตรกรยังเห็นว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นได้นั้น ต้องมี หน่วยงานที่คอยเป็นที่เล็งและช่วยสนับสนุนองค์ความรู้ในด้านต่างๆ อย่างเช่น สวพส. ถึงจะทำให้การ ดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เป็นไปอย่างต่อเนื่อง โดยมีปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือนโยบายหรือ กลยุทธ์ของกลุ่มพื้นที่ที่เน้นการพัฒนาด้วยการรวมกลุ่มเกษตรกร ทำให้สถาบันเกษตรกรในพื้นที่แม่สอง สามารถขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นได้ และหากมองในแง่ของความยั่งยืนควรมีการบูรณาการหรือ เตรียมการถ่ายโอนงานให้กับหน่วยงานภาคต่อไป

3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนากลุ่มเกษตรกร

ตั้งแต่ปี พ.ศ.2557-2559 สหกรณ์ฯ สามารถสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและคนในชุมชนโดยมี การรับซื้อผลผลิตและพืชทางเลือกใหม่ที่สมาชิกและเกษตรกรในชุมชนปลูก เช่น เสาวรส พักทองญี่ปุ่น พริกหวาน โดยรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกตั้งแต่ปี พ.ศ.2557-2562 เป็นมูลค่า 9,694,359 บาท มีการจัดหา ปัจจัยการผลิตมาจำหน่ายมูลค่า 5,542,589 บาท และรับฝากเงินออมทรัพย์ จำนวน 127,117 บาท ซึ่งการ ดำเนินงานภายใต้การบริหารของคณะกรรมการสหกรณ์ นับได้ว่ามีความเข้มแข็งและประสบความสำเร็จ เป็นอย่างดี ช่วยแก้ไขความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชนทำให้รายได้เพิ่มขึ้นและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถแก้ปัญหาเรื่องพ่อค้าคนกลางที่เอาเปรียบเรื่องราคารับซื้อผลผลิต เนื่องจากสหกรณ์เป็นผู้รวบรวม ผลผลิตทั้งหมดในพื้นที่ จึงช่วยให้สมาชิกมีอำนาจในการต่อรองราคาผลผลิตให้ได้ราคาที่สูงขึ้น ขณะเดียวกัน ผลผลิตของสหกรณ์ยังเป็นผลผลิตที่ได้รับความเชื่อถือจากผู้ซื้อเป็นที่ต้องการของตลาด เนื่องจากให้ ความสำคัญต่อความปลอดภัยของผู้ผลิตและผู้บริโภค เนื่องจากสหกรณ์มีระบบการควบคุมการผลิตภายใต้ มาตรฐานอาหารปลอดภัย ผ่านกระบวนการตรวจวิเคราะห์สารพิษตกค้างจากห้องปฏิบัติการของโครงการ พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สองทุกครั้งก่อนนำไปจำหน่าย ซึ่งกระบวนการทั้งหมดที่กล่าวมา สามารถแก้ปัญหาด้านการตลาดได้เป็นผลสำเร็จเป็นอย่างดี นอกจากนี้สหกรณ์ยังมีส่วนในการช่วยลด ต้นทุนการผลิตของสมาชิกเพราะสหกรณ์เป็นผู้จัดหาปัจจัยการผลิตมาจำหน่าย ซึ่งนอกจากเป็นการช่วยลด ต้นทุนแล้วยังเป็นการช่วยให้สมาชิกใช้ปัจจัยการผลิตที่ถูกต้อง อีกทั้งสหกรณ์ยังให้ความสำคัญและส่งเสริม การออมของสมาชิกและคนในชุมชน เพื่อให้สมาชิกและคนในชุมชนเห็นประโยชน์และคุณค่าของการออม ทรัพย์เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่คนในชุมชนให้มีการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง เมื่อเศรษฐกิจครัวเรือนของเกษตรกรดีขึ้น ก็นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านสังคม คนในชุมชนมีความ สามัคคีและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เกิดการสร้างเครือข่ายในลักษณะการติดตามให้คำแนะนำเรื่องการปลูกพืช การจัดการผลผลิต และการตลาด นอกจากนี้ยังช่วยให้เกษตรกรมีความรู้เรื่องพืชมากขึ้น โดยเฉพาะการ

ปลูกพืชผักแบบประณีตในพื้นที่จำกัดแต่ให้ผลตอบแทนสูง ส่งผลให้เกษตรกรไม่จำเป็นต้องใช้พื้นที่จำนวนมากในการเพาะปลูกเช่นเดียวกับการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เหมือนแต่ก่อน การบุกรุกทำลายป่าเพื่อทำการเกษตรและการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้นจึงลดลง ชุมชนเริ่มมีปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีพจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นเกษตรผสมผสาน ทำให้พื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 40 ของพื้นที่เท่านั้น อันนำไปสู่การฟื้นฟูระบบนิเวศและเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนได้อย่างชัดเจน

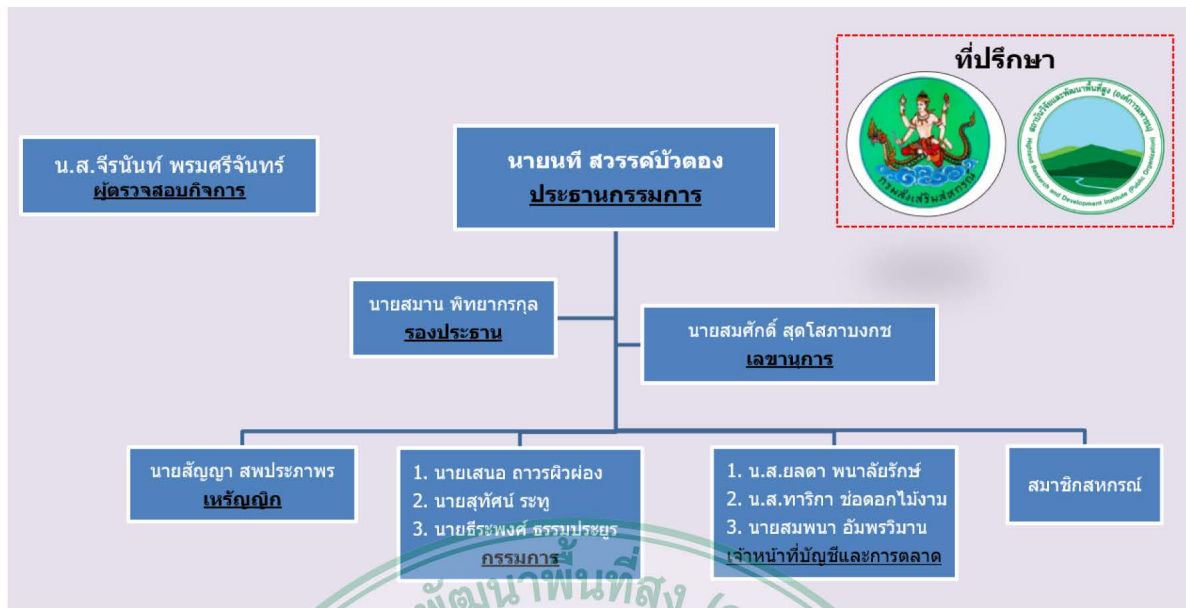

ภาพที่ 8 การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และสมาชิกสหกรณ์ฯ แม่ฮ่องสอน

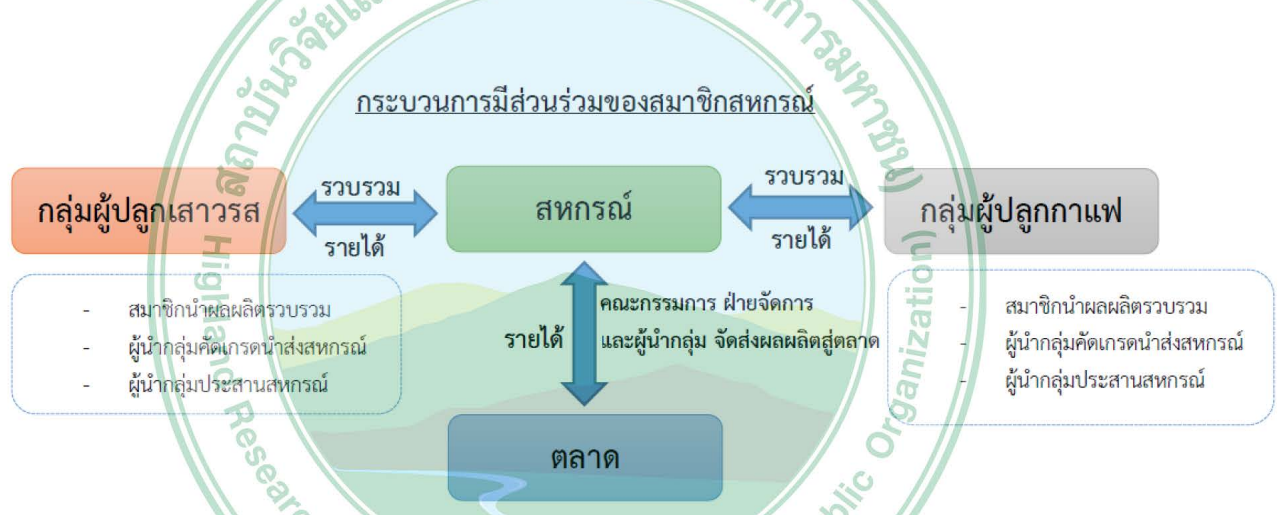
4.2.2 สหกรณ์การเกษตรโครงการขยายผลโครงการหลวงสบเมย จำกัด

1) ลักษณะธุรกิจของกลุ่ม

สหกรณ์การเกษตรโครงการขยายผลโครงการหลวงสบเมย ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการรวมกลุ่มจาก สวพส. มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2557 ในลักษณะกลุ่มเตรียมสหกรณ์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการจัดหาปัจจัยการผลิตและวัสดุอุปกรณ์การเกษตรมาจำหน่ายแก่สมาชิกตามแผนการผลิต และการรวบรวมผลผลิต เสาวรส กาแฟกะลาจากสมาชิก ซึ่งถือได้ว่าเป็นการรวมกลุ่มกันในภาคเศรษฐกิจเพื่อหวังว่าจะสามารถลดต้นทุนการผลิตและมีรายได้เพิ่มขึ้น อีกทั้งในพื้นที่เพาะปลูกอยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอสบเมยและอำเภอแม่สะเรียง การคมนาคมขนส่งไม่สะดวก หากแต่ว่าการรวมกลุ่มกันจะสามารถลดปัญหาอุปสรรคดังกล่าวได้ ตลอดจนการรวมกลุ่มมีผู้นำหมู่บ้าน ศาสนา เป็นแกนนำในการนำพาให้การบริหารจัดการกลุ่มมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล บรรลุเป้าหมายของชุมชนได้ ต่อมาในวันที่ 23 พฤษภาคม 2559 ได้ขอรับการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ประเภทการเกษตร โดยใช้ชื่อว่า “สหกรณ์การเกษตรโครงการขยายผลโครงการหลวงสบเมย จำกัด” สำนักงานตั้งอยู่เลขที่ 162 หมู่ที่ 7 ตำบลสบเมย อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สมาชิกเริ่มแรก 50 ราย ซึ่งเป็นเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมอาชีพภาคการเกษตรจากโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงสบเมย ทุนเรือนหุ้นจำนวน 37,750 บาท ดำเนินธุรกิจที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก 3 ธุรกิจ คือ ธุรกิจจัดหาสินค้าปัจจัยการผลิตมาจำหน่ายแก่สมาชิก ธุรกิจรวบรวมผลผลิตที่จากพืชส่งเสริมและพืชท้องถิ่น ได้แก่ เสาวรสหวาน พริกกะเหรี่ยง กาแฟ ข้าว พืชผักต่างๆ และธุรกิจรับฝากเงินออมทรัพย์ ดำเนินธุรกิจ ดูแลโดยคณะกรรมการสหกรณ์ จำนวน 7 คน ดังภาพที่ 9 และมีผู้นำกลุ่มสมาชิกผู้ปลูกเสาวรสและผู้นำกลุ่มผู้ปลูกกาแฟ เข้ามามีส่วนรวมในการผลผลิตดังภาพที่ 10

ภาพที่ 9 โครงสร้างคณะกรรมการและสมาชิกสหกรณ์ฯ สบเมย

ภาพที่ 10 กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ฯ สบเมย

ปัจจุบันสหกรณ์มีสมาชิกจำนวน 104 ราย ทุนเรือนหุ้น 103,920 บาท ทุนดำเนินงาน 277,446 บาท ดำเนินกิจการใน 4 ธุรกิจ ได้แก่ (1) ธุรกิจจัดหาสินค้าปัจจัยการผลิตมาจำหน่าย มูลค่า 1,233,215 บาท มีสมาชิกมาใช้บริการจำนวน 59 ราย (2) ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ได้แก่ เสาวรสร กาแฟกะลามะละกอ พื้กทอง พริกกระเหรียง และอาโวคาโด จำหน่ายสินค้าผ่านตลาดในชุมชนที่มีพ่อค้ามารับซื้อในพื้นที่ ตลาดขายส่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ตลาด สวพส. การออกบูทประชาสัมพันธ์และสร้างเพจทาง facebook ภายใต้ชื่อ “ฉ่ายโน” ซึ่งหมายความว่า สะพายตะกร้า (ฉ่าย หมายถึง สะพาย ส่วนโน หมายถึง ตะกร้า) เป็นการเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของชาวกระเหรียงที่มักสะพายตะกร้าสานเมื่อออกไปทำไร่สำหรับไว้ใส่อุปกรณ์และผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งการพัฒนาร้านค้านี้จะช่วยให้สินค้าของสหกรณ์เป็นที่จดจำและสะดวกต่อการติดต่อสื่อสาร (3) ธุรกิจรับฝากเงินออมทรัพย์จากสมาชิก โดยสหกรณ์ให้อัตราดอกเบี้ยแก่ผู้ฝากร้อยละ 1 ต่อปี และ (4) ในปี พ.ศ.2563 ที่ผ่านมา สหกรณ์ได้ขยายกิจการใหม่ ซึ่งเป็นผล

จากการไปศึกษาดูงานและนำความรู้ที่ได้รับมาต่อยอดเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์จากวัสดุธรรมชาติที่มีในท้องถิ่น คือ ฐกรกิจผลิตงานกาบหมาก นับเป็นธุรกิจที่ได้รับความสนใจในขณะนี้ เนื่องจากเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนที่นำกาบหมาก ซึ่งเป็นพืชที่หาได้ทั่วไปในพื้นที่มาทำเป็นภาชนะใส่อาหารที่สามารถย่อยสลายได้ โดยไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่ตอบสนองความต้องการของคนในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 11 การบริหารจัดการกลุ่มและจำหน่ายผลผลิตของสหกรณ์ฯ สบเมย

2) ปัจจัยความสำเร็จและสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนากลุ่ม

การรวมกลุ่มเกษตรกรในระยะแรกของสหกรณ์ฯ สบเมย อยู่ในรูปแบบกลุ่มเตรียมสหกรณ์ 3 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงระยะเริ่มต้นสู่ระยะพัฒนาที่เจ้าหน้าที่ สวทส. ได้เข้ามาเป็นที่ปรึกษาอย่างใกล้ชิด เพื่อเตรียมความพร้อมในด้านการบริหารจัดการ ปัจจัยการผลิตวัสดุอุปกรณ์การเกษตร และการรวบรวมผลผลิตของสมาชิก เมื่อกลุ่มมีความพร้อมจึงได้ผลักดันให้เกิดการจัดตั้งและจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เพื่อการเกษตร ซึ่งกล่าวได้ว่าสหกรณ์ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในระดับพื้นฐาน ก้าวสู่การพัฒนาสหกรณ์อีกระดับหนึ่ง เป็นสหกรณ์ที่ยึดสมาชิกเป็นหลักในการให้บริการ และสามารถช่วยเหลือเกษตรกรทั่วไปในชุมชน ระดับต่อมาความสำเร็จของสหกรณ์ในปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับสมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ และฝ่ายจัดการ อันก่อให้เกิดศักยภาพการบริหารจัดการและกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิก ซึ่งเป็นวิธีชนเผ่าแต่ดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงไปที่ยึดหลักการช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะเห็นจากการอยู่อาศัย

การดำรงชีวิตแบบที่แบบนึ่งอย่างพอเพียงซึ่งแสดงให้เห็นถึงจุดแข็งที่เป็นทุนดั้งเดิมของคนในชุมชนผสมผสานกับการมีผู้นำชุมชน ผู้นำทางความเชื่อ ผู้นำทางศาสนาที่เข้มแข็ง มีความเสียสละ ช่วยแก้ไขปัญหาให้แกชุมชนได้เป็นอย่างดี สิ่งสำคัญที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของสหกรณ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมนั่นก็คือ คนในชุมชนสามารถดำรงชีพอยู่กับป่าและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้อย่างสมดุล ตลอดจนสหกรณ์ได้บูรณาการกับหน่วยงานราชการและภาคเอกชนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเสริมศักยภาพของชุมชนได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม สหกรณ์ฯ สบเมยยังมีความเสี่ยงในหลายด้านที่เป็นข้อจำกัดบางประการ ได้แก่ ด้านคมนาคมขนส่งที่ลำบากในช่วงฤดูฝน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลำเลียงผลผลิตออกจากพื้นที่เพาะปลูก ระบบไฟฟ้า สัญญาณโทรศัพท์ และอินเทอร์เน็ต ที่ยังไม่ครอบคลุมสม่ำเสมอในทุกพื้นที่ และบางช่วงเวลามีการขัดข้องเป็นเวลานาน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินการธุรกิจของสหกรณ์โดยเฉพาะด้านการตลาด ที่จำเป็นต้องมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอก แม้กระทั้งการติดต่อสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่กับเกษตรกรก็เป็นไปได้ค่อนข้างยาก รวมทั้งการแข่งขันด้านการตลาดของสหกรณ์มีต้นทุนสูงกว่าพื้นที่อื่น เนื่องจากมีความห่างไกลจากชุมชนเมือง เช่น ต้นทุนค่าขนส่ง ต้นทุนในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ปุ๋ย ยาและสารเคมี เป็นต้น นอกจากนี้พื้นที่สบเมยยังมีความเสี่ยงในเรื่องภัยธรรมชาติ โรคระบาด และมีปัญหาเรื่องน้ำในการทำเกษตร ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่อาจมากระทบต่อการดำเนินกิจการของสหกรณ์ที่ต่อเนื่องได้

3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนากลุ่มเกษตรกร

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในพื้นที่สบเมย อยู่บนพื้นที่สูง ทุรกันดาร ห่างไกลจากเมือง การเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานและการคมนาคมขนส่งค่อนข้างลำบาก ประกอบกับเกษตรกรรุ่นพ่อแม่ไม่สามารถอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ ในอดีตจึงมักถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง รวมทั้งมีต้นทุนการขนส่งผลผลิตที่สูงในการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนด้วยการรวมกลุ่มเกษตรกรที่จัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงสบเมย จึงเป็นตัวแปรสำคัญที่ช่วยในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐาน การจัดหาปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่มีราคาเป็นธรรม การพัฒนาระบบเกษตรปลอดภัยที่ช่วยลดการใช้สารเคมี และการรวบรวมผลผลิตของชุมชนเพื่อนำไปจำหน่ายยังตลาดข้อตกลงที่สหกรณ์จัดหาไว้ เกษตรกรมีตลาดรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน ในมิติด้านรายได้ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ การรวมกลุ่มทำให้คนในชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และชุมชนมีระบบเกษตรที่ยั่งยืน ไม่ทำร้ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภาพที่ 12 การสัมภาษณ์นักพัฒนา เจ้าหน้าที่สหกรณ์ และคณะกรรมการสหกรณ์ฯ สบเมย

4.2.3 สหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงพบพระ จำกัด

1) ลักษณะธุรกิจของกลุ่ม

โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ มีพื้นที่ดำเนินงาน 24 หมู่บ้าน ประชากรจำนวน 7,843 ครัวเรือน 32,370 คน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าม้งที่อพยพมาจากอำเภออมก๋อย มาตั้งถิ่นฐานที่ต๋อยมุเซอ อำเภอเมืองตาก จังหวัดตาก และได้อพยพมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านปากกล้วย (แม่ละเมา) และย้ายมาตั้งบ้านเรือนที่บ้านป่าคาในปัจจุบัน ชาวบ้านดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ไม้ผล ไม้ยืนต้น พืชตระกูลถั่ว ถนนส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยาง คอนกรีต จะมีบางจุดในส่วนของหมู่บ้านที่เป็นถนนลูกรัง การจัดตั้งสถาบันเกษตรกรในพื้นที่พบพระมีทั้งกลุ่มทางการและไม่เป็นทางการ เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มโค และสหกรณ์ เป็นต้น สำหรับการจัดตั้งสหกรณ์ เริ่มต้นจากเดิมเกษตรกรในตำบลคีรีราษฎร์และรวมไทยมีการปลูกเฮมพ์เพื่อผลิตเส้นใยทอผ้าและใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ต่อมาในปี พ.ศ. 2553 สวพส. ได้เข้ามาวิจัยเกี่ยวกับสายพันธุ์เฮมพ์จนได้พันธุ์เฮมพ์ที่ขึ้นทะเบียนพันธุ์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย และในปี พ.ศ. 2557 สวพส. ดำเนินการส่งเสริมปลูกเฮมพ์เชิงพาณิชย์ โดยเกษตรกรได้รวมสมาชิกเพื่อดำเนินกิจกรรมส่งเสริมและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากเฮมพ์ และได้จัดตั้งเป็น “สหกรณ์ผู้ปลูกเฮมพ์พบพระ จำกัด” เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2558 แต่เกษตรกรก็ยังประสบปัญหาด้านการตลาด รวมทั้งให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินธุรกิจ เนื่องจากมีพืชส่งเสริมที่หลากหลายมากขึ้น เช่น พริกหวาน มะเขือเทศโหล่มะเขือเทศเชอร์รี่ กาแฟอาราบิก้า และเสาวรส เป็นต้น ทางชุมชนจึงมีความคิดเห็นร่วมกันว่าควรจะมีการปรับเปลี่ยนชื่อของสหกรณ์ ให้ครอบคลุมการดำเนินธุรกิจที่เพิ่มขึ้นเป็น “สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพบพระ” ในปี พ.ศ. 2561

สหกรณ์ฯ พบพระ ได้ดำเนินธุรกิจเพื่อช่วยเหลือสมาชิก โดยเริ่มแต่งตั้งคณะกรรมการสหกรณ์ และได้ทำการสำรวจตลาด สอบถามความต้องการของลูกค้า วางแผนการผลิต จัดหาปัจจัยการผลิตที่สมาชิกต้องการมาจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม มีระบบติดตามแปลงเพื่อให้คำแนะนำแก่สมาชิก ตลอดจนรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกไปจำหน่ายยังตลาดท้องถิ่นที่ได้ตกลงไว้ ซึ่งบางส่วนเป็นตลาดเครือข่ายที่เชื่อมโยงกับสหกรณ์ฯ แม่ฮ่องสอน โดยคณะกรรมการสหกรณ์เป็นผู้ดำเนินการทั้งหมด มีหลักในการดำเนินงานร่วมกันคือ สหกรณ์ต้องช่วยให้สมาชิกมีรายได้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สมาชิกอยู่ได้สหกรณ์ก็อยู่ได้ ฉะนั้น

สหกรณ์จึงไม่ได้มุ่งหวังกำไรสูงสุด แต่เป็นเพียงคนกลางที่รวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่ายตามช่องทางตลาดต่างๆ ที่ได้ทำข้อตกลงกันเอาไว้ เช่น พ่อค้าส่งรายใหญ่ในตลาดไทและตลาดสี่มุมเมือง ทำให้สมาชิกไม่โดนกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ทำให้สหกรณ์มีรายได้จาก (1) ธุรกิจรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรจำหน่าย มูลค่า 1.3 ล้านบาท ประกอบด้วย เหมพ์ พริกหวาน มะเขือเทศ และเสาวรส และ (2) ธุรกิจจำหน่ายปัจจัยการผลิต จำนวน 87,150 บาท สหกรณ์มีกำไร 58,873 บาท โดยสหกรณ์มีแผนการเพิ่มผลผลิตผักอินทรีย์และรับซื้อผลผลิตจากแพมากขึ้น เพื่อลดความเสี่ยงราคาผลผลิตตกต่ำที่เกิดจากปริมาณผลผลิตล้นตลาด และเพื่อขยายช่องทางการตลาดให้รองรับกับความต้องการของผู้บริโภคในปัจจุบัน ที่ให้ความสนใจในการรับประทานพืชผักปลอดภัยมากขึ้น โดยมีโครงสร้างคณะกรรมการสหกรณ์ และการบริหารจัดการผลผลิตดังภาพที่ 13

ภาพที่ 13 โครงสร้างคณะกรรมการ และการบริหารจัดการผลผลิตของสหกรณ์ฯ พบพระ

ภาพที่ 14 ธุรกิจรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรของสหกรณ์ฯ พบพระ

2) ปัจจัยความสำเร็จและสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่พบพระไม่ว่าจะเป็นความรู้ในการผลิต การตลาด การบริหารจัดการกลุ่ม รวมทั้งการเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้มีเวทีในการแสดงความคิดเห็นและร่วมแก้ไขปัญหา ตลอดจนการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ ทำให้เกษตรกรเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินธุรกิจ ทำให้การดำเนินกิจการต่างๆ ของสหกรณ์เป็นไปได้อย่างง่ายดายและเกิดความยั่งยืนในอนาคต ประกอบกับการมีเจ้าหน้าที่ สวพส. ทั้งที่ประจำการในพื้นที่และรายสาขาที่มาจากส่วนกลาง คอยเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำปรึกษา และติดตามการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องนั้น ล้วนเป็นแรงผลักดันให้เกษตรกรมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ในขณะเดียวกันเกษตรกรชาติพันธุ์ยังมีลักษณะเด่น คือ เป็นคนที่มีทักษะด้านการค้า การเจรจาต่อรอง กล้าเสี่ยง กล้าลงทุน เรียนรู้ได้เร็ว และลงมือปฏิบัติทันทีหากสิ่งๆ ที่ทำก่อให้เกิดประโยชน์กับตนและครอบครัว ส่งผลให้การดำเนินงานของสหกรณ์มีความต่อเนื่องจนเกิดการพัฒนามาซึ่งทำให้ชุมชนเข้มแข็ง

3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาชุมชนเกษตรกร

การจัดตั้งสหกรณ์ฯ พบพระ ไม่เพียงแต่ทำให้สมาชิกมีตลาดรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน เกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบที่ช่วยลดต้นทุนในการรวบรวมผลผลิตทางการเกษตร จนทำให้สมาชิกสหกรณ์มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพของครัวเรือนแล้ว ยังช่วยพัฒนาความรู้ในการเพาะปลูกพืชแบบประณีตที่ใช้พื้นที่น้อยแต่ให้ผลตอบแทนสูง เช่น พริกหวานและมะเขือเทศ ความรู้ในการจัดการตลาดและบัญชี การติดต่อประสานงานกับลูกค้า และการพัฒนาสินค้าเกษตรของสหกรณ์ด้วยเทคโนโลยีบนฐานความรู้ ทำให้สหกรณ์ดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือและตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยลดพื้นที่ปลูกข้าวโพดเพิ่มพื้นที่สีเขียวของชุมชนจากการส่งเสริมการปลูกไม้ผลและการพัฒนาระบบเกษตรปลอดภัย ทำให้ชุมชนลดการใช้สารเคมี ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าสหกรณ์เป็นองค์กรของชุมชนที่ช่วยเหลือคนในชุมชนให้มีความอยู่ดี กินดี และมีรายได้ที่ดีขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งอยู่ได้ด้วยตนเอง

4.2.4 วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมย้อมสีธรรมชาติปางแดงใน

1) ลักษณะธุรกิจของกลุ่ม

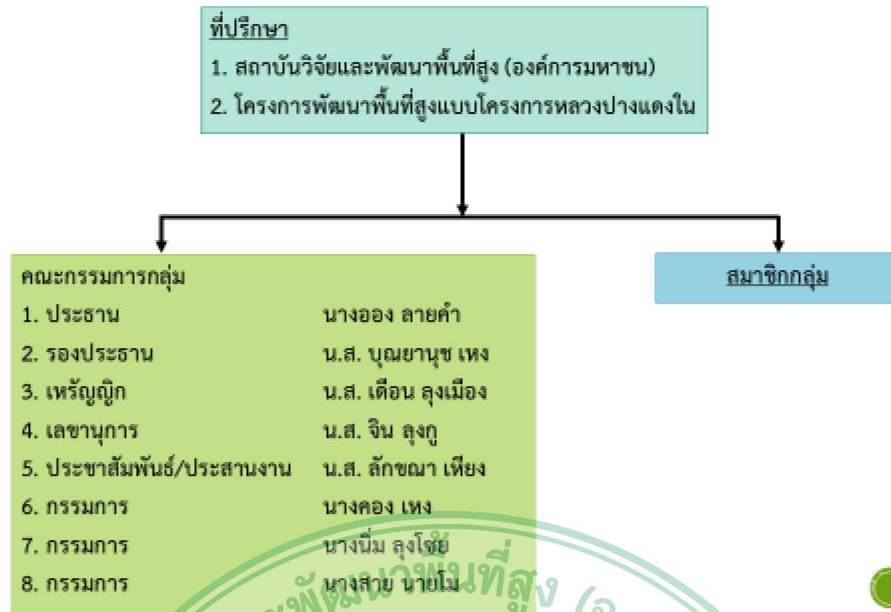
การย้อมสีผ้าด้วยสีธรรมชาติเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่โบราณกาล ซึ่งการใช้สีธรรมชาติของแต่ละชุมชน ย้อมมีกรรมวิธีเทคนิคที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับวัตถุดิบที่มีในแต่ละพื้นที่ สำหรับบ้านปางแดงใน ตำบลเชียงดาว อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ชาวदारารั้งมีเทคนิคการย้อมผ้าจากสีธรรมชาติที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมาหลายชั่วอายุ ในปี พ.ศ. 2550 นักวิจัยจาก สวพส. เข้ามาดำเนินงานทดสอบการย้อมผ้าจากสีธรรมชาติตามภูมิปัญญาดั้งเดิมของชนเผ่าดาร์รัง จำนวน 20 พี่ช ใต้สี 35 เฉดสี และถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชน พร้อมกับสนับสนุนให้ชุมชนพัฒนาผลิตภัณฑ์ออกจำหน่าย ได้แก่ เสื้อคลุมดาร์รัง กระเป๋าย้อม และผ้าพันคอ รวมทั้งการอบรมให้ความรู้ในด้านต่างๆ จนกระทั่งชุมชนมีความพร้อมในการบริหารจัดการกลุ่ม จึงผลักดันให้มีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน

ขึ้นในวันที่ 13 กรกฎาคม 2558 ได้ยื่นจดทะเบียนเป็น “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมย้อมสีธรรมชาติบ้านปางแดงใน” และจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าของกลุ่ม โดยใช้ลายปักบนผ้าของชนเผ่าดาราอั้งมาเป็นสัญลักษณ์เพื่อแสดงออกถึงเอกลักษณ์ของชนเผ่า (ภาพที่ 15) ต่อมาในปี พ.ศ. 2559 พัฒนาชุมชนอำเภอเชียงดาว ได้เข้ามาสนับสนุนการขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นสินค้า OTOP ซึ่งกลุ่มได้มีการพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายและมีมาตรฐานอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 15 เครื่องหมายการค้าของวิสาหกิจชุมชนฯ บ้านปางแดงใน

วิสาหกิจชุมชนผ้าทอย้อมสีธรรมชาติบ้านปางแดงใน เป็นการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านบ้านปางแดงในที่ใช้เวลาว่างจากการทำเกษตรกรรม มีสมาชิกจำนวน 33 คน มารวมกลุ่มกันและแบ่งหน้าที่กันทอผ้า ย้อมสี หาสีย้อมผ้าจากธรรมชาติตามป่าชุมชนในพื้นที่ ที่มีจุดเด่นคือการย้อมสีโดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ประกอบด้วย เพกา ไม้ประดู่ และใบแห้ว สีช่วยย้อม ได้แก่ สนิมเหล็ก ปูนขาว ขี้เถ้า จุลศรี ขี้ครั่ง ทำให้สีที่ได้จากการย้อมออกมามีความสวยงามตามธรรมชาติ จากนั้นนำมาทอเป็นผ้าถุง ย้อม ผ้าพันคอ เสื้อคลุม และสินค้าอื่นอีกหลายประเภท ส่วนตลาดที่ทอๆ จะมีชื่อเรียกต่างกันไปซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของกลุ่ม และกลุ่มได้จดลิขสิทธิ์ตลาดตามภูมิปัญญาไว้เรียบร้อยแล้ว เพื่อสืบทอดผ่านชนรุ่นหลังแบบที่สอนน้อง ผู้เฒ่าผู้แก่สอนลูกหลาน ในการบริหารจัดการกลุ่มได้มีการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการ จำนวน 8 คน (ภาพที่ 18) โดยมีเจ้าหน้าที่ สวพส. เป็นที่ปรึกษา และมีนางสาวลักขณา เหยียง เป็นประชาสัมพันธ์/ประสานงาน และการตลาด ปัจจุบันหัตถกรรมของกลุ่มมีช่องทางการจัดจำหน่ายผ่านศูนย์สาธิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ภายในชุมชน กลุ่มงานหัตถกรรม มูลนิธิโครงการหลวง กลุ่มงานตลาด สวพส. การออกร้านแสดงสินค้า และตลาดออนไลน์ผ่าน Facebook โดยใช้ชื่อว่า “หัตถกรรมหลังเขาชนเผ่าดาราอั้ง Dara-Ang’s Handicraft” ทำให้สินค้าของกลุ่มเป็นที่รู้จักของบุคคลทั่วไปมากขึ้น นอกจากการดำเนินธุรกิจแล้วกลุ่มยังเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการย้อมสีผ้าธรรมชาติให้กับนักเรียน นักศึกษาเกษตรกรของ สวพส. หน่วยงานภาครัฐและเอกชน และนักท่องเที่ยว ในปีพ.ศ. 2562 กลุ่มมีรายได้รวมจากการจำหน่ายสินค้าทั้งหมด 223,025 บาท และในอนาคตกลุ่มมีแผนการพัฒนาสินค้าให้มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปมากขึ้น ยื่นขอจดลิขสิทธิ์ลายปักผ้าชนเผ่าดาราอั้ง ยื่นขอมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ยื่นประกวดรางวัล OTOP ดิดดาว และขยายตลาดสู่สากล ผ่านช่องทางการจำหน่ายแบบออนไลน์ เช่น Ebay, Amazon และในปี พ.ศ.2563 กลุ่มได้รับการคัดเลือกให้เป็นตัวแทนจังหวัดเชียงใหม่ ในการประกวดวิสาหกิจชุมชนดีเด่น ประจำปี 2563 ในระดับเขตอีกด้วย

ภาพที่ 16 โครงสร้างคณะกรรมการวิสาหกิจฯ ปางแดงใน

2) ปัจจัยความสำเร็จและสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนา

ชนเผ่าดาราอั้งบ้านปางแดงใน มีวิถีการดำรงชีวิตที่มีการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณี การรักษาวัฒนธรรมชนเผ่า และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษอย่างเหนียวแน่น เทคนิคการย้อมผ้าจากพืชในท้องถิ่นนับเป็นภูมิปัญญาที่ตกทอดมาอย่างช้านานของชนเผ่าดาราอั้ง ที่ชุมชนมีการอนุรักษ์และเห็นคุณค่าของภูมิปัญญานี้ โดยมีความตั้งใจที่จะรักษาไว้ให้คงอยู่และส่งต่อไปยังลูกหลาน ทำให้เกิดอัตลักษณ์ของชุมชนที่สะท้อนถึงความรู้สึกนึกคิดของคนรุ่นก่อน เป็นเสน่ห์ของชนเผ่าดาราอั้งบ้านปางแดงใน ที่ให้ความสำคัญต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น อย่างไรก็ตามความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนี้ จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่มีกำลังหนุนเสริมจากคนรุ่นใหม่ ที่ได้รับการศึกษาสามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ดี และมีความรู้ด้านการตลาดและเทคโนโลยี อย่างเช่น นางสาวลักขณา เหยียง และนางสาวเดือน ลุงเมือง ที่จบการศึกษาและเข้ามาเป็นกำลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาด้านการตลาด การเงิน และบัญชี โดยเฉพาะช่องทางตลาดออนไลน์ที่ทำให้หัตถกรรมบ้านปางแดงในกลายเป็นที่รู้จักของกลุ่มคนที่ชื่นชอบงานฝีมือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำมาจากธรรมชาติ ที่เป็นตลาดเฉพาะกลุ่ม (niche market) ซึ่งทำให้หัตถกรรมบ้านปางแดงในมีความโดดเด่นเมื่อเทียบกับงานหัตถกรรมที่วางจำหน่ายทั่วไปตามท้องตลาด นอกจากนี้การได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่เกิดจากงานวิจัยในการทดสอบเจดสีให้มีความหลากหลายมากขึ้น การสนับสนุนองค์ความรู้ด้านหัตถกรรม การจัดการกลุ่ม ระบบบัญชี การเงิน การตลาด ปัจจัยการผลิต และการติดตามอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่ สวพส. ประกอบกับแรงสนับสนุนจากหน่วยงานบูรณาการทั้งในส่วนท้องถิ่นและภูมิภาค ทำให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานสินค้าไปได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีผลการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง กลายเป็นกลุ่มวิสาหกิจที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภายนอกดังจะเห็นได้จากการได้รับคัดเลือกให้เป็นตัวแทนของจังหวัดเชียงใหม่ในการประกวดวิสาหกิจ

ชุมชนดีเด่น ประจำปี พ.ศ.2563 ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสำเร็จในระดับหนึ่งของกลุ่ม แต่กลุ่มก็ยังไม่หยุดที่จะพัฒนาตนเอง ได้มีการวางแผนงานในการยกระดับมาตรฐานของกลุ่ม อีกทั้งยังจะขยายตลาดไปสู่ระดับสากลมากขึ้น ซึ่งในส่วนนี้ยังต้องอาศัยความช่วยเหลือจากทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็น สวพส. และหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ที่จะเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงให้คำปรึกษาแนะนำ รวมถึงการร่วมศึกษาวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น เทคนิคการย้อมสีผ้าให้คงทน การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และการพัฒนาระบบตลาดด้วยการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยให้การดำเนินงานของกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนากลุ่มเกษตรกร

การรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สามารถสร้างรายได้เสริมให้แก่กลุ่มแม่บ้าน จำนวน 33 รายที่เป็นสมาชิกของกลุ่มในเชิงประจักษ์ แต่สิ่งทีนอกเหนือจากนั้นคือ การสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชุมชนที่สามารถอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาติพันธุ์ให้คงอยู่ได้ โดยเฉพาะความภาคภูมิใจของกลุ่มแม่บ้านที่เป็นสตรีชาวดารอั้ง เนื่องจากเป็นกลุ่มคนสำคัญในการขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่ม รวมทั้งได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เกิดกิจกรรมที่ต้องทำงานร่วมกัน มีการแบ่งหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน และได้พัฒนาฝีมือในด้านหัตถกรรม รวมทั้งการเป็นส่วนหนึ่งที่ถ่ายทอดความรู้ไปยังบุคคลที่สนใจเพื่อเผยแพร่ความเป็นอัตลักษณ์ของชนเผ่าได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังได้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าในการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน รวมทั้งการกลับมาร่วมพัฒนาหมู่บ้านของนางสาวลักขณา เทียง และนางสาวเดือน ลุงเมือง นับว่าเป็นต้นแบบการดำเนินชีวิตของเด็กและเยาวชนบ้านปางแดงใน โดยก่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวดารอั้งต่อไป

ภาพที่ 17 การย้อมผ้าสีธรรมชาติตามภูมิปัญญาชาวดาราอั้ง และช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า

4.2.5 วิสาหกิจชุมชนผักปลอดภัยแม่จริม

1) ลักษณะธุรกิจของกลุ่ม

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผักปลอดภัยแม่จริม เดิมเกิดจากการรวมกลุ่มเกษตรกรต่างๆ (ไม้ผล ผัก พืช ไร่ สุก) ที่มีในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงฯ แม่จริม มาเป็นกลุ่มเตรียมสหกรณ์ ตามรูปแบบของสหกรณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 โดยแบ่งการทำกิจกรรมในแต่ละด้านเหมือนเดิม เนื่องจากกระบวนการกลุ่มยังไม่เข้มแข็งจึงมีการดำเนินงานที่ไม่ต่อเนื่องและเป็นเพียงกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมเป็นบางช่วงฤดูกาลตามชนิดพืช และมีการสับเปลี่ยนคณะกรรมการบ่อยครั้ง แต่ในปี พ.ศ. 2560 คณะกรรมการได้ประสานตลาดเพื่อรับแผนผลิตผักส่งจำหน่าย หลังจากดำเนินกิจกรรมผลิตและส่งผักจำหน่ายเป็นระยะเวลาหนึ่ง ทางคณะกรรมการและสมาชิกจึงมีมติเห็นควรให้มีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ได้รับการขึ้นทะเบียนเมื่อวันที่ 21 มกราคม 2562 มีสมาชิกจำนวน 112 คน บริหารจัดการกลุ่มโดยคณะกรรมการ จำนวน 9 คน (ภาพที่ 18) มีเงินหมุนเวียนของกลุ่มจำนวน 235,424 บาท

1.นายแสงคำ คำแดงตัน ประธานกลุ่ม

2.นายวิเศษศักดิ์ อันมะโน รองประธานกลุ่ม

3.นายสยามันต์ ไร่ดวง เลขานุการ

4.นางนงพร จิตริชา เกรัญญิก

5.นางประกายแก้ว สุริยา กรรมการ

6.นางชอนกลิ่น ศิริยศ กรรมการ

7.นายปรกรณ์ ก่อฟู กรรมการ

8.นางสุรีย์ ศรีบริรินทร์ กรรมการ

9.นางศรีแพร กุลเทพม กรรมการ

ภาพที่ 18 รายชื่อคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนฯ แม่จริม

มีการดำเนินกิจกรรม คือ การจัดหาปัจจัยการผลิตมาจำหน่าย และการรวบรวมผลผลิตจำหน่าย ทั้งนี้ลักษณะการทำธุรกิจของกลุ่มไม่ได้เน้นกำไรแต่เป็นการอำนวยความสะดวกและคืนกำไรให้เกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่จริมให้สามารถพอมีอยู่พอกิน อย่างไรก็ตามกลุ่มยังประสบ

ปัญหาในเรื่องการกตราคาผลผลิตจากผู้รับซื้อ เนื่องจากการส่งจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง ด้วยเหตุนี้ทางคณะกรรมการกลุ่มและเจ้าหน้าที่ สวพส. ได้ทำการประสานงานกับบริษัทสยามแม็คโคร จำกัด สาขาน่าน เพื่อส่งผลผลิตจำหน่ายให้โดยตรง โดยระยะแรกมีปัญหาด้านการวางแผนการผลิต การส่งมอบผลผลิต และมาตรฐานของสถานที่ผลิต แต่สมาชิกกลุ่มก็ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคปัญหา มีความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะขับเคลื่อนให้กลุ่มสามารถบริหารจัดการได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ จนในปี พ.ศ. 2561 กลุ่มได้รับการสนับสนุนจากบริษัทเวสคอน ในการปรับปรุงอาคารรวบรวมผลผลิตเดิมพัฒนาให้เป็นโรงรวบรวมผลผลิตและคัดบรรจุ และได้รับรองมาตรฐานสถานที่ผลิตอาหาร (GMP) จากกระทรวงสาธารณสุขเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ภาพที่ 19 โรงรวบรวมผลผลิตและคัดบรรจุที่ได้รับรองมาตรฐานสถานที่ผลิตอาหาร (GMP)

ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจชุมชนผักปลอดภัยแม่จริม มีการบริหารและขับเคลื่อนงานดำเนินงานโดยคณะกรรมการที่ได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิก โดยได้รับคำแนะนำเรื่องการบริหารจัดการและการดำเนินงานจากนักวิชาการประจำพื้นที่ และมีเจ้าหน้าที่ สวพส. ในสาขาต่างๆ คอยเป็นที่ปรึกษาในการติดตามให้คำแนะนำ โดยการนำองค์ความรู้จากโครงการหลวงมาปรับใช้ และนำข้อมูลที่ได้จากรายงานการศึกษาด้านการตลาดในจังหวัดน่าน เรื่องการจำหน่ายและการบริโภคพืชผักภายในจังหวัดน่าน มาวางแผนการผลิตและการตลาด โดยชุมชนทำหน้าที่ขับเคลื่อนงานด้านการตลาดผ่านสถาบันเกษตรกร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา และมีคณะกรรมการกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการกิจกรรมต่างๆ เช่น การวางแผนการผลิตและการตลาด จัดหาปัจจัยการผลิตให้กับสมาชิก ควบคุมการผลิตภายใต้มาตรฐานอาหารปลอดภัย (GAP) ติดตามและให้คำแนะนำในแปลง การตรวจวิเคราะห์สารตกค้างในผลผลิต การคัดบรรจุ การขนส่งผลผลิตไปสู่ผู้ซื้อ ตลอดจนการติดต่อประสานกับผู้ซื้อเพื่อติดตามการคืนเงิน มีช่องทางการตลาดที่สำคัญ 5 ช่องทาง คือ แม็คโครสาขาน่าน บริษัทคิงเฟรชฟาร์ม บริษัทเวสคอน ตลาดในจังหวัดน่าน และตลาดวัดโป่งคำ โดยที่กลุ่มมีเป้าหมายในการพัฒนาและยกระดับมาตรฐานในการรักษาคุณภาพผลผลิตของกลุ่ม ได้แก่ การขอรับสนับสนุนห้องเย็น เพื่อเก็บรักษาผลผลิตก่อนนำส่งให้กับลูกค้า เนื่องจากในช่วงฤดูร้อนมักประสบปัญหาผลผลิตหลังแพคที่รอจัดส่งในเช้าวันถัดไปเกิดความเสียหาย การขอรับการสนับสนุนเครื่องปรับอากาศเพื่อลดอุณหภูมิในห้องตัดแต่งและรักษาคุณภาพผลผลิต การเพิ่มช่องทางตลาดและเพิ่มความหลากหลายของชนิดพืช

2) ปัจจัยความสำเร็จและสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชน

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผักปลอดภัยแม่จริม เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมตัวกันของเกษตรกรที่มีทักษะและประสบการณ์ที่หลากหลายไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ปลูกไม้ผล พืชผัก พืชไร่ และปศุสัตว์ ทำให้มีกลุ่มผู้นำที่มีความรู้ความสามารถ รวมทั้งประสบการณ์หลากหลายด้านซึ่งเป็นต้นทุนที่ดีต่อการพัฒนาชุมชน เกษตรกรและขับเคลื่อนกิจการของกลุ่มให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ ประกอบกับมีนักวิชาการประจำพื้นที่ คือ นายมนัส ภูณนา ที่มีความมุ่งมั่นตั้งใจ กระตือรือร้น และวิสัยทัศน์เชิงบวกต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนด้วยกระบวนการจัดการกลุ่มแบบองค์รวมที่ดำเนินกิจการด้านการเกษตรอย่างครบวงจร ตลอดห่วงโซ่อุปทานไปจนถึงมือผู้บริโภค และเป็นที่รักเคารพนับถือของคนในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ สามารถเข้าไปไกล่เกลี่ยปัญหาและโน้มน้าวจิตใจของเกษตรกรได้ รวมทั้งมีลักษณะการทำงานแบบใกล้ชิดกับเกษตรกร มีการติดตามแปลง และให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่องจนทำให้เกษตรกรรู้สึกอุ่นใจเมื่อมีเจ้าหน้าที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือ และพร้อมที่จะขับเคลื่อนการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอย่างมีส่วนร่วม อีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความสำเร็จของกลุ่ม คือ การมีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน และเป็นตลาดที่น่าเชื่อถือ ชุมชนจึงเกิดความมั่นใจในการดำเนินกิจการของกลุ่ม พร้อมทั้งเป็นกลุ่มที่ไม่มุ่งหวังกำไรเป็นหลัก หากเป็นเพียงกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกในการรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรและจัดส่งโดยตรงไปยังผู้ค้ารายใหญ่ ทำให้สมาชิกมีอำนาจในการต่อรองราคาผลผลิตในราคาที่สูงขึ้น ขณะเดียวกันผลผลิตของกลุ่มก็ได้รับความเชื่อถือจากผู้ซื้อ เนื่องจากมีขั้นตอนควบคุมการผลิตที่ได้มาตรฐานอาหารปลอดภัยและผ่านกระบวนการตรวจวิเคราะห์สารพิษตกค้างจากห้องปฏิบัติการของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่จริมก่อนนำไปจำหน่ายทุกครั้ง และมีสถานที่ผลิตที่ผ่านการรับรองมาตรฐานสถานที่ผลิตอาหารของกระทรวงสาธารณสุข ทำให้ปัจจุบันผลผลิตของกลุ่มกลายเป็นที่ต้องการของตลาดในจังหวัดน่าน เนื่องจากให้ความสำคัญต่อความปลอดภัยของผู้ผลิตและผู้บริโภค จึงสามารถแก้ไขปัญหาด้านการตลาดของกลุ่มในอดีตได้เป็นผลสำเร็จ

3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาชุมชนเกษตรกร

การดำเนินงานที่ผ่านมา กลุ่มมีเงินทุนหมุนเวียน 0.2 ล้านบาท มีปริมาณซื้อขาย 3.3 ล้านบาท สามารถผลิตและจำหน่ายพืชผักไปยังตลาดได้หลากหลายช่องทาง ช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนให้กับคนในชุมชน ชาวบ้านในชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น และลดปัญหาเรื่องพ่อค้าคนกลางที่เอาเปรียบเรื่องราคารับซื้อผลผลิต ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกด้วยตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพผลผลิต เช่น ความรู้เรื่องปุ๋ยยาที่ช่วยกำจัดโรคแมลง และเทคนิคการเพิ่มปริมาณ หรือคุณภาพของผลผลิต เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ช่วยพัฒนาระบบเกษตรในพื้นที่จากการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่มีการใช้พื้นที่มากและมีการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น ให้กลายเป็นพื้นที่เกษตรผสมผสาน มีการเพิ่มพื้นที่ปลูกไม้ผล ทำให้เกษตรกรมีการใช้สารเคมีอย่างปลอดภัยและมีสุขภาพดีขึ้น

4.2.6 วิสาหกิจกาแฟดอยกลาง (ปางต้นเตื่อ)

1) ลักษณะธุรกิจของกลุ่ม

ดอยกลาง เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของอำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติฟ้าห่มปก มีพื้นที่ส่วนหนึ่งติดกับชายแดนเมียนมา สูงจากระดับน้ำทะเล 1,200 เมตร ภูมิประเทศเป็นเทือกเขาเรียงรายสลับซับซ้อน มีแม่น้ำลำธารที่ไหลจากเมียนมาไหลผ่านช่วยทำให้เกิดความชุ่มชื้นในระบอบนิเวศ พื้นที่ชุมชนดอยกลางยังคงความเป็นธรรมชาติและความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย โดยเฉพาะตระกูลนกสวยงามหลายสายพันธุ์ และป่าไม้ที่สมบูรณ์ที่หายาก อุณหภูมิเฉลี่ยค่อนข้างหนาวเย็นตลอดทั้งปี บางพื้นที่ในช่วงฤดูหนาวจะมองเห็นทะเลหมอกและเกิดแม่คะนิง ประชากรในชุมชนดอยกลางเป็นชุมชนคนพื้นเมืองและบางส่วนเป็นไทยใหญ่ มีรายได้หลักจากการเกษตร ปศุสัตว์และลี้ยงม้าชำนาน ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 ได้รับการส่งเสริมให้ปลูกกาแฟภายใต้ร่มเงาของต้นลิ้นจี่และป่าไม้ธรรมชาติทำให้ได้รับผลผลิตดีมาก นอกจากนี้ยังได้รับความรู้การปลูกกาแฟจากมูลนิธิโครงการหลวง ประกอบกับกระแสการบริโภคกาแฟได้รับความนิยมมากขึ้น ความต้องการผลผลิตกาแฟจึงเพิ่มขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากที่อยู่อาศัยและพื้นที่การเกษตรของชุมชนตั้งอยู่บนดอยซึ่งห่างไกลจากแหล่งรับซื้อผลผลิตกาแฟ ทำให้เกิดอุปสรรคในการขนส่ง มีค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปยังตลาดสูง อีกทั้งโดนกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง จึงทำให้ชุมชนมีรายได้น้อย เกษตรกรชาวดอยกลางจึงรวมตัวกันจัดตั้งเป็น “วิสาหกิจชุมชนกาแฟดอยกลาง” ในปี พ.ศ. 2556 มีสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 26 คน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก รกส. โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชนมีรายได้และกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตามโครงการเสริมสร้างศักยภาพการผลิตกาแฟล้านนาคุณภาพ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน 1 ให้การสนับสนุนสมาชิกโดยการจัดอบรม ศึกษาดูงานการชิมและชงกาแฟ สนับสนุนโรงตากกาแฟ เรือนเพาะชำต้นกล้ากาแฟ นอกจากนี้ ยังได้รับเงินทุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลดอยกลาง และเงินกองทุนประชารัฐ จัดซื้ออุปกรณ์การผลิตกาแฟหลายชนิดแบบครบวงจร ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตจนถึงร้านจำหน่ายกาแฟในหมู่บ้าน รวมทั้งได้รับการสนับสนุนจาก สวพส. ในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์กาแฟให้มีความทันสมัย และน่าสนใจ การปรับปรุงพัฒนาเครื่องหมายทางการค้าของกลุ่ม การขยายช่องทางการตลาด เช่น การออกบูทแสดงสินค้าในงานของสถาบัน โครงการหลวง และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติของชุมชน

(ก) รูปแบบเก่า

(ข) รูปแบบใหม่

ภาพที่ 22 ผลิตภัณฑ์กาแฟดอยกลาง

ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกจำนวน 110 ราย ประธานกลุ่มคือ นางจันทร์แดง กาญจนพิชญ และมี การแต่งตั้งคณะกรรมการในการทำงานอย่างเป็นระบบเน้นเรื่องการทำบัญชี ซึ่งลูกสมาชิกสามารถ ตรวจสอบได้ รวมทั้งมีการออมทรัพย์ทุกเดือนอย่างต่ำ 1 หุ้น (30 บาท/หุ้น) โดยมีการประกอบธุรกิจการรับซื้อผลผลิตจากสมาชิก (เขือรี) มาแปรรูปเป็นกะลาขายส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งทางกลุ่มได้คว้งขายเองเพื่อให้ลูกค้าได้ชิมรสชาติของกาแปดอยลองเมื่อมาเยี่ยมชมและพักอาศัยที่โฮมสเตย์บ้านดอยกลางเพื่อเป็นการโฆษณาสินค้าของกลุ่มไปในตัว นอกจากนี้ทางกลุ่มได้มีการให้สวัสดิการแก่สมาชิก หากสมาชิกเจ็บป่วยจนต้องนอนโรงพยาบาลได้ค่าชดเชย 300 บาท/ครั้ง แต่ไม่เกิน 2 ครั้ง/ปี และกรณีที่เสียชีวิตจะได้เงินสนับสนุนค่าทำศพ 500 บาท/ราย

2) ปัจจัยความสำเร็จและสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนา

ความสำเร็จของกลุ่มวิสาหกิจกาแปดอยลอง (ปางตันเตือ) เกิดจากแรงขับเคลื่อนที่กลุ่มมีความต้องการหลุดพ้นจากความยากจนและถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง รวมถึงความตั้งใจที่จะพัฒนาคุณภาพกาแปดของชุมชนให้เป็นที่รู้จักของบุคคลภายนอก อยากรู้ช่วยเหลือคนในชุมชนในการหาช่องทาง การตลาด การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก และการเข้าถึงแหล่งทุน เพื่อทำให้คนในชุมชนมีรายได้ เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากความต้องการที่ระเบิดมาจากข้างในของคนในชุมชน และพร้อมที่จะดำเนินกิจการกลุ่มให้ บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ นอกเหนือจากแรงขับเคลื่อนที่เกิดจากภายในกลุ่มเอง ยังเกิดจากแรงหนุนเสริม ที่มาจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาให้การสนับสนุนกลุ่มไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานท้องถิ่น มหาวิทยาลัย สวพส. และการสนับสนุนเงินทุนจาก ธกส. จนทำให้ธุรกิจของกลุ่มสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน หลายปี ซึ่งผลสำเร็จแสดงออกอย่างเด่นชัดจากการยอมรับของนักท่องเที่ยวที่ได้มาเยี่ยมชมสัมผัส ธรรมชาติและวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนบ้านดอยกลาง และได้ลิ้มรสกาแปดคุณภาพของชุมชน

3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนา

ตลอดระยะเวลาเกือบ 8 ปีที่กลุ่มก่อตั้งขึ้น ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงทางรายได้ การขยายช่องทาง การตลาดกาแปดของชุมชน ทำให้บุคคลภายนอกรู้จักชุมชนดอยกลางมากขึ้น จากการท่องเที่ยวและยอมรับใน รสชาติกาแปดของชุมชน จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชน ลดการถูกเอารัดเอาเปรียบจาก พ่อค้าคนกลาง ได้รับการพัฒนาคุณภาพกาแปด และเพิ่มพูนความรู้แก่เกษตรกร ทำให้ชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนได้

4.2.7 กลุ่มเตรียมสหกรณ์โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สามแลบ

1) ลักษณะธุรกิจของกลุ่ม

โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่รับผิดชอบทั้งหมด 21 หมู่บ้าน ประชากร 2,881 คน ครัวเรือน 9,545 คน ไร่ละ 95 ประกอบอาชีพ การเกษตรโดยการทำไร่หมุนเวียน ชนิดพืชที่ปลูกส่วนใหญ่คือข้าวไร่ พริกกระเหรี่ยง รองลงมาคือ ถั่วฝักยาว ปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงหมู ไก่ และวัว นอกจากนี้ยังมีการหาของป่าเพื่อใช้ในการบริโภคในครัวเรือน รับจ้างทั่วไป และค้าขาย ปัจจุบันมีการส่งเสริมอาชีพทางเลือกเพื่อสร้างรายได้แก่เกษตรกร ได้แก่ การปลูกพืชผักปลอดภัยเพื่อจำหน่ายในตลาดชุมชนและตลาดข้อตกลง การปลูกไม้ผล ได้แก่ มะม่วง อโวคาโด เสาวรส

หวาน ทดแทนการปลูกพืชไร่ การเลี้ยงปศุสัตว์และประมง หมู ไก่ ปลา และกบ เพื่อสร้างรายได้เสริม และงานหัตถกรรม เป็นต้น เนื่องจากแม่สามแลบเป็นชุมชนที่อยู่ห่างไกลเมือง การคมนาคมขนส่งค่อนข้างลำบาก ต้องใช้เวลาในการเดินทางไปถึงอำเภอแม่สะเรียง ประกอบกับได้รับงบประมาณจากอำเภอสบเมย ภายใต้โครงการพระราชดำริในการประกอบกิจกรรมกลุ่มของชุมชน ชาวบ้านห้วยแห้งจึงเห็นชอบว่าควรมีการจัดตั้งกลุ่มเตรียมสหกรณ์ขึ้น เพื่อช่วยจัดหาปัจจัยการผลิตทางการเกษตรที่จำเป็นของเกษตรกรในชุมชน และมีราคาถูก เช่น สารเคมีป้องกันกำจัดโรคและแมลง เมล็ดพันธุ์ผัก อาหารสัตว์ และวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำระบบน้ำภายในแปลง เป็นต้น โดยได้ขอให้ สวพส. เข้ามาช่วยให้คำแนะนำในเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม และการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม เช่นเดียวกับสหกรณ์ฯ สบเมย ซึ่งทางกลุ่มได้เริ่มดำเนินการและเปิดร้านจำหน่ายปัจจัยการผลิตทางการเกษตร ในวันที่ 21 ตุลาคม 2559 โดยมีนายชาติชาย ชีโน เป็นประธาน มีการแต่งตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการกลุ่ม มีกฎระเบียบข้อตกลงร่วมกันของสมาชิก 5 ข้อ ได้แก่ (1) การซื้อสินค้าต้องชำระด้วยเงินสดเท่านั้น (2) กลุ่มจะจำหน่ายสินค้าที่ถูกต้อง มีเลขที่ทะเบียนสินค้าและผ่านการรับรองเท่านั้น (3) คณะกรรมการมีการประชุมเดือนละ 1 ครั้ง (4) ปีบัญชีของกลุ่มคือ 31 มีนาคมของทุกปี และ (5) สมาชิกต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ซึ่งมีรูปแบบการบริหารจัดการกลุ่มและการดำเนินธุรกิจตามรูปแบบของสหกรณ์ทั้งหมด ปัจจุบันมีสมาชิกทั้งหมด 60 ราย มีเงินทุน 321,200 บาท และในปีที่ผ่านมาได้มีการดำเนินธุรกิจป้อนน้ำมันหลอดไว้บริการให้กับคนในชุมชนเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งธุรกิจ

ภาพที่ 23 ธุรกิจจำหน่ายปัจจัยการผลิตของกลุ่มเตรียมสหกรณ์ฯ แม่สามแลบ

2) ปัจจัยความสำเร็จและสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชน

การเริ่มต้นการรวมกลุ่มในรูปแบบกลุ่มเตรียมสหกรณ์นี้ จะช่วยให้กลุ่มเกษตรกรเกิดการเรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่มและการดำเนินธุรกิจ ซึ่งเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจและเตรียมความพร้อมให้กับคนในชุมชนก่อนการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้น โดยเจ้าหน้าที่ สวพส. นับเป็นส่วนสำคัญในการช่วยให้เกษตรกรสามารถพัฒนาศักยภาพในด้านต่างๆ เป็นการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ไม่ก้าวกระโดดจนทำให้การดำเนินงานของกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งเหมาะสมกับชุมชนที่ยังไม่มีประสบการณ์ในการดำเนินงานแบบกลุ่มมาก่อน

3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนากลุ่มเกษตรกร

การจัดตั้งกลุ่มช่วยทำให้ต้นทุนการเกษตรลดลง เนื่องจากเกษตรกรไม่ต้องเดินทางไกลเพื่อออกไปซื้อปัจจัยการผลิตข้างนอกชุมชน และสามารถแก้ไขปัญหาโรคและแมลงเข้าทำลายผลผลิตได้ทันที เนื่องจากทางกลุ่มได้เตรียมปุ๋ยยาและสารเคมีที่จำเป็นต่อการเพาะปลูกพืชพื้นฐานไว้แล้ว มีเจ้าหน้าที่คอยแนะนำให้คำปรึกษา และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการเพาะปลูกและป้องกันกำจัดศัตรูพืช การใส่ยาบำรุงรักษา และการใช้สารเคมีอย่างถูกวิธี ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีความเสียหายลดลง และเกษตรกรมีความรู้ที่หลากหลายมากขึ้น แม้ว่าการรวมกลุ่มเตรียมสหกรณ์จะเป็นการเริ่มต้นเท่านั้น แต่เกษตรกรในชุมชนก็ให้ความสนใจและเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต

4.2.8 กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านใหม่

1) ลักษณะธุรกิจของกลุ่ม

กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านใหม่ เป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่เกิดจากการตระหนักถึงเรื่องสุขภาพของคนในชุมชน เนื่องจากเดิมเกษตรกรดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวโพดและมีการใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น เมื่อได้รับการตรวจเลือดแล้วพบว่าคนในชุมชนอยู่ในกลุ่มไม่ปลอดภัย เพราะมีสารเคมีตกค้างอยู่ในเลือดสูง ฉะนั้นเกษตรกรจึงรวมตัวกันมีทั้งหมด 33 ราย และขอใช้พื้นที่สาธารณะประโยชน์ของชุมชนจำนวนทั้งหมด 23 ไร่ มาเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชผักปลอดภัย เช่น กะหล่ำ คะน้า พริก ผักบุ้ง ผักกาด ฯลฯ ที่ปลูกได้ตามฤดูกาลสลับหมุนเวียนกันไป โดยได้รับการสนับสนุนจาก สวพส. และเกษตรอำเภอ ในการให้ความรู้เรื่องการปลูกพืชผักในโรงเรือน การใช้สารเคมีที่ถูกต้องปลอดภัย การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ผัก และการศึกษาดูงานของผู้นำเกษตรกรในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่จริมเพื่อพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเกษตรกร โดยมีมูลนิธิสุพรรณนิมิตรแห่งประเทศไทยเข้ามาช่วยพัฒนาตลาดชุมชนในช่วงเริ่มต้น คือ “ตลาดชุมชนบ้านใหม่” ตั้งอยู่ริมถนนสายท่าวังผา-สองแคว อำเภอสองแคว จังหวัดน่าน ซึ่งเดิมเป็นแผงไม้ไผ่มุงด้วยหญ้าคา แต่ตอนหลังได้ถูกไฟไหม้ สวพส. จึงเข้าไปช่วยพัฒนาตลาดขึ้นมาใหม่ ปัจจุบันตลาดชุมชนบ้านใหม่เป็นที่รู้จักทั่วไปของชุมชนใกล้เคียงและผู้ที่สัญจรผ่านไปมาว่าเป็นตลาดที่ขายพืชผักปลอดภัย ผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP

ภาพที่ 24 ตลาดชุมชนบ้านใหม่

ปัจจุบันมี นางธิลา ชันทะสีมา เป็นประธานกลุ่ม และมีตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการกลุ่มแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ อีก 12 คน โดยตลาดจะเปิดขายทุกวัน ตั้งแต่ เวลา 07.00 น ถึง 18.00 น. เกษตรกรจะนำผลผลิตสลับซับซ้อนกันมาวางขาย ลูกค้าที่มาซื้อจะได้พืชผักที่สดใหม่ทุกวัน ที่เป็นผลผลิตจากทางกลุ่มเพราะไม่อนุญาตให้นำสินค้าจากที่อื่นมาวางจำหน่ายภายในตลาด นอกจากนี้ยังมีกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดภายในบริเวณตลาด การแต่งกายของผู้ที่นำผลผลิตมาขายต้องแต่งกายให้เรียบร้อย และงดการใช้ถุงพลาสติก หากหน่วยงานต่างๆ ตรวจพบสารเคมีตกค้างในผักของผู้ใด ทางกลุ่มจะงดการจำหน่ายผักของบุคคลนั้น 4 เดือน สิ่งนี้จะทำให้ผู้บริโภคมั่นใจได้ว่าพืชผักจากกลุ่มปลอดภัยไม่มีสารเคมีตกค้างอย่างแน่นอน สำหรับแผนการยกระดับมาตรฐานของกลุ่มซึ่งได้ดำเนินการไปแล้วส่วนหนึ่ง คือ การยื่นจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และการปรับเปลี่ยนระบบเกษตรอินทรีย์ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคว่าผักที่ผลิตจากกลุ่มสด สะอาด และปลอดภัย

2) ปัจจัยความสำเร็จและสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาชุมชน

ความสำเร็จของกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านใหม่ ส่วนหนึ่งเกิดจากแรงผลักดันภายในของกลุ่มเกษตรกรที่มีความตั้งใจอย่างแรงกล้าในการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นการทำเกษตรประณีต อย่างเช่นการปลูกพืชผักในโรงเรือนเพื่อลดการใช้สารเคมี และต้องการให้คนในชุมชนมีรายได้และคุณภาพชีวิตดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็มีหลายหน่วยงานคอยให้การสนับสนุนทั้งในเรื่องเงินทุน ความรู้ และการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็นการดำเนินงานร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานต่างๆ จนสามารถพัฒนาให้ชุมชนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการปลูกพืชผักปลอดภัยของอำเภอท่าม่วง ท้องถิ่น นักเรียน นักศึกษา หน่วยงานราชการ และผู้ที่สนใจสามารถเข้ามาศึกษาดูงานได้ โดยมีการจัดตั้งจุดต่างๆ ของชุมชนให้เป็นฐานการเรียนรู้ ได้แก่ การทำปุ๋ยหมัก การสาธิตการปลูกผัก การตลาด หัตถกรรม และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ประกอบกับชุมชนบ้านใหม่เป็นชุมชนขนาดเล็ก คนในชุมชนสามารถพูดคุยกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และอยู่อย่างพอเพียง จึงทำให้เมื่อเกิดปัญหาหรืออุปสรรคชุมชนก็สามารถหาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันได้

3) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการพัฒนาชุมชนเกษตร

การรวมกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านใหม่ ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีการดำรงชีวิตของคนในชุมชนอย่างชัดเจน ลดพื้นที่ปลูกข้าวโพด ช่วยลดการใช้สารเคมี ทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพดีขึ้น เนื่องจากไม่ต้องใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกายในการเพาะปลูกพืช และเกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของชุมชน เนื่องจากเกษตรกรมีรายได้รายวัน รายเดือน หมุนเวียนตลอดทั้งปี นอกจากนี้การรวมกลุ่มทำให้คนในชุมชนหันมาทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น เช่น การร่วมกันทำปุ๋ยหมัก การพัฒนาตลาดชุมชน การทำแนวกันไฟ ตลอดจนการรักษาป่าต้นน้ำ ทำให้ปัจจุบันคนในชุมชนไม่จำเป็นต้องออกไปทำไร่ไถต่อไป และมีเวลาอยู่กับครอบครัวมากขึ้น

4.2.9 ปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของสถาบันเกษตรกรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี 8 กลุ่ม

จากการศึกษาพบว่า สถาบันเกษตรกรที่มีแนวปฏิบัติที่ดีทั้ง 8 กลุ่ม มี 3 องค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือ (1) สมาชิกกลุ่ม ต้องมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในการจัดตั้งกลุ่ม มีความสามัคคีปรองดอง พร้อมรับฟังข้อคิดเห็น ร่วมหาทางแก้ไขหากเกิดปัญหาและอุปสรรคขึ้น ตระหนักและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่มอย่างเคร่งครัด ผู้ที่มีความรู้ความสามารถต้องมีความเสียสละในการช่วยเหลือบุคคลอื่นในกลุ่ม สมาชิกทุกคนต้องคอยสอดส่องดูแลกิจการของกลุ่มให้ดำเนินไปได้ด้วยดีและมีความรักที่ต่อกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่ม (2) คณะกรรมการกลุ่ม เป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนกลุ่ม ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ประสบการณ์ เป็นบุคคลที่มีความน่าเชื่อถือ มีความอดทน เสียสละ มุ่งมั่น และมีความคิดก้าวหน้า พร้อมทั้งจะดำเนินและควบคุมดูแลกิจการให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลและความโปร่งใส และ (3) หน่วยงานบูรณาการ ได้แก่ เช่น สวพส. กรมส่งเสริมสหกรณ์ เกษตรจังหวัด และหน่วยงานท้องถิ่น ที่คอยเป็นที่ปรึกษาพร้อมให้ความรู้ ความช่วยเหลือ และคำแนะนำปรึกษาในยามที่กลุ่มมีปัญหา ทำให้การดำเนินกิจการของสถาบันเกษตรกรเป็นไปอย่างราบรื่นและยั่งยืน โดยมีกระบวนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรที่สำคัญ ประกอบด้วย การพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจ ด้านการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิตที่ได้มาตรฐาน การตลาดโดยเฉพาะตลาดออนไลน์ ระบบการเงินและบัญชี รวมทั้งการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยในการดำเนินงานของกลุ่ม การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนและองค์ความรู้จากหน่วยงานภายนอก การสร้างระบบควบคุมภายในที่มีการตรวจสอบย้อนกลับได้ตามหลักธรรมาภิบาล นอกจากนี้จุดเน้นการพัฒนาของกลุ่มพื้นที่ที่ให้ความสำคัญต่อการรวมกลุ่ม การสนับสนุนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรอย่างเข้มข้นของนักพัฒนาในพื้นที่ และการดำเนินงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ และองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น ก็เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้สถาบันเกษตรกรสามารถดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืน โดยปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 จะดำเนินการศึกษาต่อเนื่องเป็นปีที่ 2 เพื่อศึกษาลักษณะรูปแบบธุรกิจและกระบวนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรที่เหมาะสมกับชุมชนบนพื้นที่สูง อันนำไปสู่การยกระดับการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนได้

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

สวพส. ส่งเสริมอาชีพให้เกษตรกรบนพื้นที่สูงทั้งในและนอกภาคการเกษตร เพื่อสร้างความมั่นคงด้านอาหาร รายได้ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการประยุกต์ใช้องค์ความรู้โครงการหลวง ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการติดตามให้คำแนะนำในระดับแปลงอย่างใกล้ชิดของเจ้าหน้าที่ สวพส. ทำให้เกษตรกรผู้นำสามารถผลิตอาหารที่เพียงพอสำหรับครัวเรือนและมีรายได้เพิ่มขึ้น และได้สร้างผู้นำเกษตรกรที่มีความรู้ความสามารถในด้านต่างๆ 909 ราย ในจำนวนนี้มีผู้ผ่านเกณฑ์การพัฒนาเป็น smart farmer จำนวน 426 ราย (46.8%) และกำลังพัฒนาสู่การเป็น smart farmer จำนวน 483 ราย (53.2%) อีกทั้งยังได้ส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรให้สามารถจัดการด้านการผลิตและการตลาดแล้วทั้งสิ้น 78 กลุ่ม ประกอบด้วย สหกรณ์ 9 แห่ง วิสาหกิจชุมชน 30 กลุ่ม เตรียมสหกรณ์ 7 กลุ่ม และกลุ่มพึ่งตนเอง 32 กลุ่ม ดังนั้น การศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ที่มีอายุ 17-45 ปี ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาพื้นที่สูงในระยะต่อไป และปัจจัยความสำเร็จของสถาบันเกษตรกรที่มีความเข้มแข็งในระดับดีและดีเยี่ยม จะนำไปสู่การยกระดับกระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรทั้งรายบุคคลและกลุ่มให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ก้าวทันเทคโนโลยี สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลง และเป็นหุ้นส่วนของการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงได้ ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 แบ่งการวิจัยออกเป็น 2 โครงการย่อย ได้แก่ โครงการย่อยที่ 1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรผู้นำรุ่นใหม่ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง และโครงการย่อยที่ 2 การศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

5.1 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรผู้นำรุ่นใหม่

การศึกษากระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่อายุ 17-45 ปี ดำเนินการวิจัยเป็นปีที่ 1 ในพื้นที่ศึกษา 17 แห่ง จำนวน 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง สเปียง แม่ละลอ แม่แฮหลวง ขุนตื้นน้อย คนไทยพื้นเมือง ป่าแป๋ ห้วยเป้า ปางมะโอ แม่จริม ม้ง ปากกล้วย ปางหินฝน ขุนสถาน ดอยปุย อาข่า วาวี แม่สลอง และ เมี่ยน คลองลาน วังไผ่ น้ำแบ่ง โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 35 ราย คิดเป็นร้อยละ 15 ของผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ทั้งหมด 228 ราย ที่เป็น smart farmer พบว่า กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาผู้นำเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา 17 แห่ง แบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่แรก (พ.ศ.2549-2556) การพัฒนาคนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้ขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาบนฐานความรู้ที่เหมาะสม และสามารถดำรงชีวิตอยู่กับทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน ที่เริ่มตั้งแต่การค้นหาผู้นำที่แท้จริง การสร้างความเข้าใจบริบทพื้นที่ การศึกษาสภาพเศรษฐกิจสังคม โดยการพบปะพูดคุยกับบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชนเพื่อสร้างความคุ้นเคย พร้อมทั้งเข้าเยี่ยมเยียนสอบถามความเป็นอยู่

และเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น เพื่อรวบรวมประเด็นปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนผ่าน การพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ และจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการของชุมชน ทั้งด้านการผลิต การตลาด และต่อยอดอาชีพเดิมที่ชุมชนมีศักยภาพ รวมถึงพิจารณา เงื่อนไขและกฎระเบียบต่างๆ ของชุมชน เพื่อนำไปวางแผนถ่ายทอดความรู้และส่งเสริมอาชีพตามความ เหมาะสม และดำเนินการพัฒนาอาชีพ โดยคัดเลือกเกษตรกรที่มีความพร้อม แล้วถ่ายทอดเทคโนโลยีด้าน ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จัดทำแปลงสาธิตเพื่อให้เกิดการฝึกปฏิบัติจริง (on the job training) การทดสอบชนิด พืชและสัตว์ทางเลือกก่อนนำไปส่งเสริมในแปลงเกษตรกร และยกระดับให้เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเกษตรกร รายอื่นต่อไป พร้อมทั้งการสนับสนุนปัจจัยการผลิตตามสมควร ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ธรรมชาติที่ เสื่อมโทรมในเวลานั้น

ระยะที่สอง (พ.ศ.2557-ปัจจุบัน) การพัฒนาคนควบคู่ไปกับการขยายผลและต่อยอดองค์ความรู้ โครงการหลวง หลังจากการทำงานวิจัยและพัฒนาได้ระยะหนึ่ง จนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของ ชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่มีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น โดยการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับองค์ความรู้จาก โครงการหลวง มีการวางแผนงานนโยบาย ทบทวนปัญหา และความต้องการของชุมชนโดยการจัดทำ แผนพัฒนาชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาคี เพื่อการแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน มีการจัดทำแผนการผลิตและการตลาด การพัฒนามาตรฐานคุณภาพการผลิตที่ดีและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันทางการตลาด และยังคงทดสอบพืชและสัตว์ชนิดใหม่ๆ ให้มีความ หลากหลายมากขึ้น มีการติดตามและเยี่ยมเยียนแปลงอย่างสม่ำเสมอ จัดการศึกษาดูงานแนวปฏิบัติที่ดีทั้งใน และนอกพื้นที่โครงการหลวง การสาธิตและฝึกปฏิบัติจริงภายในแปลงของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จแล้ว เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรจนเกิดการพัฒนาทักษะและความชำนาญ ที่พร้อมนำความรู้ไปต่อยอด และขยายผลแก่เกษตรกรรายใหม่

ส่วนการศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง 5 ชชาติพันธุ์ พบว่า ผู้นำเกษตรกร รุ่นใหม่ 35 ราย มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ร่วม คือ มีทัศนคติที่ดีต่อการทำการเกษตร มองเห็นโอกาสในการ เข้าร่วมกิจกรรมกับ สวพส. มีความเสียสละ จิตสาธารณะ เพียรพยายาม กระตือรือร้นที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ และ กล้าเจรจาต่อรองในสิทธิอันพึงมีของตน ซึ่งแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบเกษตร คือ ปัญหา ด้านสุขภาพที่เกิดจากการทำการเกษตรแบบเดิมและใช้สารเคมีอย่างเข้มข้น หรือเป็นโรคประจำตัวที่ไม่ สามารถทำการเกษตรอย่างหนักได้ ภาระหนี้สินที่เกิดจากการทำเกษตรแบบเดิมแล้วขาดทุน เนื่องจากต้นทุน การผลิตสูงในขณะที่ราคาผลผลิตตกต่ำ พื้นที่เกษตรมีจำกัด ประสพภาวะขาดแคลนแรงงานภาคการเกษตร ในครัวเรือน ไม่มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน และต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้นเพื่อการศึกษาของบุตรหลาน โดย มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เฉพาะของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง ซื่อสัตย์ อดทน มีความ สามัคคีและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนในชุมชน อยู่อย่างพอเพียง ให้ความสำคัญต่อการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถคิดต่อยอดและลงมือทำสิ่งใหม่ได้เมื่อได้รับการศึกษาขั้นสูง คนไทยพื้นเมือง เรียนรู้เร็ว ทำงานที่ละเอียดประณีตได้ มีโอกาสในการเข้าถึงความรู้ เงินทุน และตลาดหลาย ช่องทาง ชอบใช้เทคโนโลยี จะตัดสินใจยอมรับสิ่งใหม่เมื่อได้รับข้อมูลรอบด้าน ม้ง กล้าเสี่ยง มีทักษะทาง

การค้า กล้าเจรจาต่อรอง เป็นคนช่างสังเกต กระตือรือร้นที่จะหาความรู้ใหม่ สนใจการปลูกพืชอายุสั้นที่ได้ผลตอบแทนสูง และต้องการข้อมูลที่แม่นยำฉบับใดโดยเฉพาะข้อมูลด้านการตลาดเพื่อใช้ในการตัดสินใจ อา
ข้า กระตือรือร้น ซื่อสัตย์ มุ่งมั่นทำงานแบบมีเป้าหมาย มีทักษะด้านการค้าและเครือข่ายกับชาวจีน กล้า
เสี่ยง ปรับตัวได้เร็ว เข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารได้ดี และ เมียน มีความมุ่งมั่นตั้งใจ ชยัน อดทน ยอมรับสิ่ง
ใหม่เมื่อได้เห็นความสำเร็จของญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน หรือคนในชาติพันธุ์เดียวกัน

มิ่ง: เกษตรประณีต

กล้าเสี่ยง มีทักษะด้านการค้า กล้าเจรจา
ต่อรอง เป็นคนช่างสังเกตกระตือรือร้นที่จะ
หาความรู้ใหม่ มีความสนใจปลูกพืชอายุสั้น
ที่ให้ผลตอบแทนสูง และต้องการข้อมูลที่
แม่นยำฉบับใดโดยเฉพาะข้อมูลด้านการตลาด

กะเหรี่ยง: เกษตรอินทรีย์ ไม้ผล เกษตรประณีต

รักธรรมชาติ เครือญาติเข้มแข็ง ซื่อสัตย์ มีวินัย อยู่อย่างพอเพียง
มนุษยสัมพันธ์ดี ชอบความเสี่ยงน้อย คิดต่อยอดและลงมือทำสิ่ง
ใหม่ได้ เมื่อได้รับการศึกษาขั้นสูง

เมียน: เกษตรประณีต ไม้ผล

มุ่งมั่นตั้งใจ ชยันอดทน ยอมรับสิ่งใหม่
เมื่อได้เห็นความสำเร็จของญาติพี่น้อง
เพื่อนบ้าน หรือคนในชาติพันธุ์เดียวกัน

ผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่อายุ
17-45 ปี 35 ราย
ในพื้นที่ สวพส. 17 แห่ง

อาข้า: กาแฟได้ร่มเงา เกษตรประณีต ไม้ผล เกษตรอินทรีย์

กระตือรือร้น ซื่อสัตย์ มุ่งมั่นทำงานแบบมีเป้าหมาย
มีทักษะด้านการค้า มีเครือข่ายกับคนจีน กล้าเสี่ยง
กล้าลงทุน ปรับตัวได้เร็ว เข้าถึงเทคโนโลยีการ
สื่อสารได้ดี

คนเมือง: วนเกษตรที่มีกาแฟ/ชาเมี่ยง เกษตรประณีต

ซื่อสัตย์ ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ชอบการใช้เทคโนโลยี
เข้าถึงแหล่งเงินทุนและตลาดได้หลายช่องทาง มีทักษะใน
การทำงานนอกภาคเกษตรที่หลากหลาย จะตัดสินใจ
ยอมรับสิ่งใหม่ได้เมื่อได้รับข้อมูลครบถ้วน

ภาพที่ 25 สรุปคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ในแต่ละชาติพันธุ์

โดยมีปัจจัยแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ของ สวพส. ประกอบด้วย (1) ปัจจัย
ภายในของเกษตรกรที่เป็นอุปนิสัยส่วนบุคคล ได้แก่ เป็นผู้เสียสละ มีจิตสาธารณะ เพียรพยายาม สนใจใฝ่รู้ มี
ความกระตือรือร้น กล้าทำสิ่งใหม่ ลงมือปฏิบัติทันที และกล้าเจรจาต่อรอง ล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการ
ส่งเสริมการต่อยอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีของเกษตรกร ให้สามารถยกระดับภาวะความเป็นผู้นำของ
เกษตรกรได้ (2) ปัจจัยภายนอกที่มาจากการสนับสนุนของ สวพส. และหน่วยงานภาคี ประกอบด้วยวิธีการ
ผสมผสานในแต่ละช่วงเวลา อาทิเช่น ระบบการเยี่ยมเยียนติดตามแปลงเกษตรอย่างสม่ำเสมอ ระบบพี่เลี้ยง
การให้คำแนะนำปรึกษา การวิจัยอย่างมีส่วนร่วมในการค้นหาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาระบบการผลิตของ
เกษตรกร การเชิดชูเกียรติในฐานะผู้นำเกษตรกร การยกระดับเป็นแปลงเรียนรู้ของเกษตรกรจากกลุ่มบ้าน
ใกล้เคียงและต่างพื้นที่ ที่ช่วยดึงดูดศักยภาพของผู้นำเกษตรกรออกมาได้อย่างเด่นชัด ทำให้เกษตรกรรู้สึกไม่โดด
เดี่ยว การได้รับโอกาสไปศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศของผู้นำเกษตรกรช่วยเปิดโลกทัศน์ให้เห็นภาพการ
พัฒนาในบริบทที่แตกต่างออกไป และการทำงานแบบบูรณาการกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งในภาครัฐและเอกชน

ในการสนับสนุนองค์ความรู้ เทคโนโลยี และปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเกษตร จะช่วยหนุนเสริมให้เกิดการพัฒนาทุนมนุษย์ในระดับปัจเจกชนได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้เป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้น ที่ทำให้ทราบถึงแนวโน้มและคุณลักษณะบางประการของกลุ่มผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่อายุ 17-45 ปี จำนวน 35 ราย ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินงานวิจัยต่อเนื่องเป็นปีที่ 2 เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนที่ดีของประชากรทั้งหมด อันนำไปสู่ข้อสรุปของกระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรที่เหมาะสมกับชาติพันธุ์ อายุ เพศ และระดับการพัฒนาของชุมชนบนพื้นที่สูงต่อไป

5.2 ผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของสถาบันเกษตรกร

กระบวนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรในระยะที่ผ่านมาของ สวพส. แบ่งออกเป็น 3 ระยะ ได้แก่ *ระยะเริ่มต้น* เป็นระยะที่เกษตรกรมีความตั้งใจในการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินธุรกิจร่วมกัน ระยะนี้เจ้าหน้าที่ สวพส. จะทำหน้าที่เป็นที่เลี้ย้อย่างใกล้ชิด คอยให้แนะนำ ช่วยจัดหาช่องทางการตลาด และปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต่อการดำเนินกิจการกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มพึ่งตนเองหรือกลุ่มเตรียมสหกรณ์ เมื่อกลุ่มเกษตรกรมีความพร้อมและความรู้เพียงพอต่อการบริหารจัดการกลุ่ม โดยการเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านต่างๆ ขึ้นต่อไปเจ้าหน้าที่จะผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มอย่างเป็นทางการเพื่อขยายธุรกิจ เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุน การสนับสนุนจากหน่วยงานอื่น เพิ่มอำนาจการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง ยกกระดับมาตรฐานสินค้า และระดมเงินทุนหมุนเวียน ซึ่งจัดอยู่ใน *ระยะพัฒนา* ที่เป็นช่วงของการพัฒนาศักยภาพกลุ่มเกษตรกรให้สามารถดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืน อันนำไปสู่ *ระยะพึ่งตนได้* คือ กลุ่มเกษตรกรได้รับมาตรฐานและการยอมรับจากหน่วยงานภายนอก เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการกลุ่มและการตลาด มีผลการดำเนินงานที่ต่อเนื่อง สามารถเชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายที่เกิดจากการขับเคลื่อนของกลุ่มเกษตรกร โดยระยะนี้กลุ่มเกษตรกรจะเป็นผู้บริหารจัดการกลุ่มเอง เจ้าหน้าที่ สวพส. เป็นเพียงที่ปรึกษา คอยให้คำแนะนำปรึกษาในยามที่เกิดปัญหาเท่านั้น

ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ปัจจุบันในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 33 แห่ง มีการรวมกลุ่มเกษตรกรให้สามารถจัดการผลผลิตและการตลาดจำนวนทั้งสิ้น 78 กลุ่ม ซึ่งมีโครงสร้างและลักษณะธุรกิจที่แตกต่างกันออกไป ตามความเหมาะสมของพื้นที่ ความพร้อมของกลุ่มเกษตรกร ชนิดพืชหรือสินค้า และขนาดธุรกิจ แบ่งเป็น 2 ประเภท 4 รูปแบบ ได้แก่ กลุ่มทางการ เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยมีกฎหมายรองรับและมีระเบียบข้อบังคับของกลุ่มชัดเจน ได้แก่ (1) สหกรณ์ 9 แห่ง สมาชิก 564 คน ทุนดำเนินงาน 11,680,539.22 บาท (2) วิสาหกิจชุมชน 30 แห่ง สมาชิก 898 คน ทุนดำเนินงาน 3,681,506.00 บาท และ กลุ่มไม่เป็นทางการ เป็นกลุ่มที่ไม่มีกฎหมายและข้อระเบียบบังคับชัดเจน เป็นการจัดตั้งกลุ่มอย่างง่ายโดยมีความต้องการหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ได้แก่ (3) กลุ่มเตรียมสหกรณ์ 7 แห่ง สมาชิก 332 คน ทุนดำเนินงาน 2,089,224.00 บาท และ (4) กลุ่มพึ่งตนเอง 32 แห่ง สมาชิก 718 คน ทุนดำเนินงาน 2,420,207.00 บาท โดยสามารถคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีแนวทางปฏิบัติที่ดี เพื่อเป็นต้นแบบในการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบ

โครงการหลวง ซึ่งพิจารณาจากระดับความเข้มแข็งของกลุ่มในระดับดีและดีเยี่ยม ความหลากหลายของรูปแบบธุรกิจ และความแตกต่างทางภูมิสังคมบนพื้นที่สูง จำนวน 8 กลุ่ม ได้แก่ สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลอง จำกัด, สหกรณ์การเกษตรโครงการขยายผลโครงการหลวงสบเมย จำกัด, สหกรณ์พัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงพหุพระ จำกัด, วิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมย้อมสีธรรมชาติปางแดงใน, วิสาหกิจชุมชนผักปลอดภัยแม่จริม, วิสาหกิจกาแปดอยกลาง (ปางต้นเตื่อ), กลุ่มเตรียมสหกรณ์โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สามแลบ และกลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษบ้านใหม่ พบว่า

สถาบันเกษตรกรที่มีแนวปฏิบัติที่ดี 8 กลุ่ม มี 3 องค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จ คือ (1) สมาชิกกลุ่ม ต้องมีความสามัคคีปรองดอง มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม พร้อมรับฟังข้อคิดเห็นและร่วมหาทางแก้ไขปัญหา ตระหนักและปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม ผู้ที่มีความรู้มีความเสียสละในการช่วยเหลือบุคคลอื่นในกลุ่ม และทุกคนต้องคอยสอดส่องดูแลกิจการของกลุ่มให้ดำเนินไปได้ด้วยดี (2) คณะกรรมการกลุ่ม เป็นหัวใจของการขับเคลื่อนกลุ่ม ต้องเป็นผู้ที่เสียสละ มีความรู้ ประสบการณ์ นำเคารพ เชื่อถือ มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ ความคิดก้าวหน้า พร้อมทั้งจะดำเนินและควบคุมดูแลกิจการให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล และ (3) หน่วยงานบูรณาการ เช่น สวพส. กรมส่งเสริมสหกรณ์ เกษตรจังหวัด และหน่วยงานท้องถิ่น คอยเป็นที่เสียงพร้อมให้ความรู้ ความช่วยเหลือ และคำแนะนำปรึกษาในยามที่กลุ่มมีปัญหา ทำให้การดำเนินกิจการของสถาบันเกษตรกรเป็นไปอย่างราบรื่นและยั่งยืน

ส่วนปัจจัยแวดล้อมที่สนับสนุนการพัฒนาสถาบันเกษตรกร 8 แห่ง คือ การสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินกิจการของกลุ่ม โดยเฉพาะการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการบริหารจัดการกลุ่ม การผลิตและการตลาด ระบบการเงินและบัญชี การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยในการดำเนินงานของกลุ่ม การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนและองค์ความรู้จากหน่วยงานภายนอก การสร้างระบบควบคุมภายในที่มีการตรวจสอบได้ตามหลักธรรมาภิบาล รวมทั้งจุดเน้นการพัฒนาของกลุ่มพื้นที่ที่สำคัญต่อการรวมกลุ่ม แต่การที่จะจัดตั้งสถาบันเกษตรกรในรูปแบบใดนั้น จำเป็นต้องอยู่บนเงื่อนไขความพร้อมของเกษตรกรและความต่อเนื่องในการดำเนินงานของกลุ่ม รวมทั้งนโยบายและการดำเนินงานของหน่วยงานบูรณาการที่สอดคล้องกับ สวพส. เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ องค์การบริหารส่วนตำบล และการสนับสนุนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรของนักพัฒนาอย่างเข้มข้น ก็เป็นปัจจัยสนับสนุนที่ทำให้สถาบันเกษตรกรสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 จะดำเนินการศึกษาต่อเนื่องเป็นปีที่ 2 เพื่อศึกษาลักษณะรูปแบบธุรกิจ การวิเคราะห์คู่แข่งทางการตลาด บทบาทของหน่วยงานภายนอกต่อการพัฒนากลุ่มเกษตรกร และกระบวนการพัฒนาสถาบันเกษตรกรที่เหมาะสมกับชุมชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง อันนำไปสู่การเสริมสร้างพลังทางสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงให้สามารถพึ่งตนได้